

سوالات درس یک مطالعات اجتماعی نهم

ص ۳

۱) **منظومه شمسی را تعریف کنید؟** منظومه شمسی متشکل از یک ستاره به نام خورشید و اجرام آسمانی متعدد است که در مدارهای پیرامون آن میگردند.

نکته: زمین ما، بخش کوچکی از منظومه شمسی است

نکته: منظومه خورشید دارای هشت سیاره است که زمین، سومین سیاره ی آن است.

۲) **سیاره های درونی را تعریف کنید؟** چهار سیاره نزدیک به خورشید که سطحی جامد دارند، سیاره های درونی نام دارند

۳) **سیاره های بیرونی را تعریف کنید؟** چهار سیاره دورتر از خورشید که از گازهای مختلف تشکیل شده اند، سیاره های بیرونی نامیده می شوند.

نکته: دانشمندان، عمر زمین و منظومه خورشیدی را حدود ۴/۵ میلیارد سال تخمین می زنند

نکته: برخی از سیاره های خورشیدی، قمرهایی دارند که به دور این سیاره ها می گردند

ص ۴

نکته: ستاره خورشید و منظومه خورشیدی، تنها یکی از میلیاردها ستاره کهکشان راه شیری است

۴) **(فعالیت ۱) به نظر شما چرا در کاوشهای فضایی به تحقیق درباره ی سیاره بهرام (مریخ)**

بسیار توجه میشود؟ چون نشانه هایی از وجود حیات و زندگی در مریخ مشاهده شده است

نکته: مساحت کره ی زمین ۵۱۰ میلیون کیلومتر مربع است

۵) **موقعیت مکانی را تعریف کنید؟** موقعیت مکانی یک پدیده، مکان دقیق قرار گرفتن آن روی کره ی زمین است.

۶) **مدار استوا را تعریف کنید؟** در فاصله مساوی از دو قطب شمال و جنوب، می توانیم یک دایره ی بزرگ را به دور زمین تصور کنیم. این دایره بزرگ، استوا نام دارد

ص ۵

۷) مدار را تعریف کنید؟ دایره هایی در هر دو نیمکره به موازات استوا رسم شده اند که به آنها مدار می گویند. هرچه به قطب شمال یا جنوب نزدیک می شویم، این دایره ها کوچکتر می شوند.

۸) نکته: مدار استوا (مدار مبدأ) صفر درجه است. بقیه ی مدارها بین ۰ تا ۹۰ درجه شمالی یا جنوبی درجه بندی شده اند.

۹) نصف النهار را تعریف کنید؟ نصف النهارها نیم دایره های فرضی هستند که از قطب شمال تا قطب جنوب کشیده شده اند و طول مساوی دارند.

۱۰) نصف النهار مبدأ را تعریف کنید؟ برای درجه بندی نصف النهارها، نصف النهاری را که از رصدخانه «گرینویچ» در شهر لندن عبور میکند، به عنوان نصف النهار مبدأ انتخاب کرده اند.

نکته: نصف النهار مبدأ و امتداد آن در سوی دیگر کره، زمین را به دو نیمکره ی مساوی شرقی و غربی تقسیم کرده است. نصف النهار مبدأ صفر درجه و نصف النهارهای دیگر از ۰ تا ۱۸۰ درجه غربی و ۱۸۰ درجه شرقی درجه بندی شده اند؛ زیرا محیط زمین ۳۶۰ درجه است

۱۱) (فعالیت ۳) ایران در نیمکره ی شمالی قرار دارد یا نیمکره ی جنوبی؟ نیمکره ی شرقی یا

نیمکره غربی؟ چگونه میفهمید؟ نیمکره ی شمالی و نیمکره ی شرقی . با توجه به موقعیت ایران نسبت به مدار استوا و نصف النهار مبدأ

ص ۶

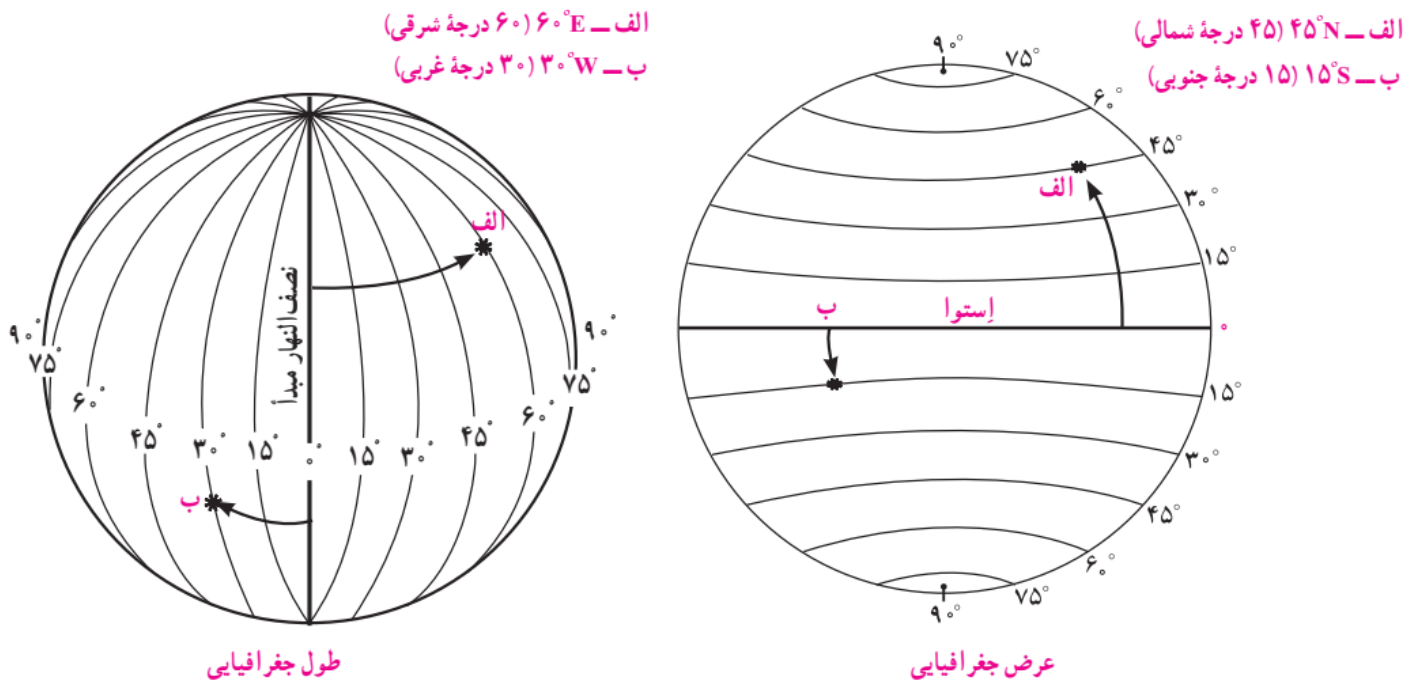
۱۲) مختصات جغرافیایی را تعریف کنید؟ هر نقطه از کره ی زمین روی یک مدار و یک نصف النهار مشخص قرار دارد که به آنها مختصات جغرافیایی آن نقطه میگویند.

۱۳) طول جغرافیایی را تعریف کنید؟ طول جغرافیایی هر مکان عبارت است از فاصله آن مکان با نصف النهار مبدأ برحسب درجه

۱۴) عرض جغرافیایی را تعریف کنید؟ عرض جغرافیایی هر مکان عبارت است از فاصله آن مکان با مدار استوا برحسب درجه

نکته: برای نوشتن طول و عرض جغرافیایی، از علائم اختصاری N (شمالی)، S، (جنوبی)، E، (شرقی) و W (غربی) استفاده میشود.

۱۵) مختصات نقاط الف و ب در دو شکل زیر را بنویسید.

۱۶) **فعالیت ۵) ب** سه مکانی را که روی یک مدار قرار دارند، در نظر بگیرید و بگویید آیا این

سه مکان عرض جغرافیایی یکسانی دارند؟ چرا؟ بله زیرا فاصله ی آنها از مدار استوا یکی است
 پ) سه مکانی را که روی یک نصف النهار قرار دارند، در نظر بگیرید و بگویید آیا این سه
 مکان طول جغرافیایی یکسانی دارند؟ چرا؟ بله زیرا فاصله ی آنها از نصف النهار مبدأ یکی است

ص ۲

۱۷) چند نمونه از ابزارهای اولیه تعیین مکان و مسیر را بنویسید؟ استفاده از ستارگان و اسطرلاب ،

تهیه نقشه های اولیه و سپس استفاده از قطب نما،

نکته: تلاش برای مسیریابی و تعیین مکان با روشهای دقیق که در هر شرایطی بتوان با کمک آن عملیات ناوبری را انجام داد، در دهه های اخیر منجر به استفاده از ماهواره برای تعیین موقعیت های مکانی گردید.

۱۸) **ناوبری ماهواره ای را تعریف کنید؟** روشی جدید است که در آن از چندین ماهواره برای ارائه

موقعیت و جهت جغرافیایی و مسیر حرکت استفاده میشود. مبنای کار این قبیل سیستمها بر پایه امواج رادیویی است که بین ماهواره و گیرنده های مختلف، رد و بدل میشود.

نکته: شهر مکه در کشور عربستان و در جنوب غربی ایران واقع است. بنابراین، در ایران ما به سمت جنوب غربی نماز می خوانیم و هرگاه میخواستیم جهت قبله را پیدا کنیم، ابتدا جهت جنوب را جستجو می کنیم و سپس به سمت غرب متمایل می شویم

سوالات درس دو مطالعات اجتماعی نهم

ص ۹

- (۱) انواع حرکات زمین را نام ببرید؟ حرکت وضعی - حرکت انتقالی
- (۲) حرکت وضعی را تعریف کنید؟ زمین در هر ۲۴ ساعت یک بار به دور محور خود می چرخد ، که به آن حرکت وضعی می گویند

نکته: ما هر روز در آسمان، خورشید را می بینیم که از مشرق طلوع می کند. هنگام ظهر، خورشید تقریباً بالای سر ماست و هنگام عصر رفته رفته به سمت مغرب حرکت و در آن سمت غروب میکند. اما این جابه جایی یا حرکت خورشید در آسمان، حرکت ظاهری است. در واقع، خورشید جابه جا نمیشود بلکه زمین میچرخد

ص ۱۰

- نکته:** زمین در حرکت وضعی از غرب به شرق میچرخد. بنابراین شهرها و کشورها و نقاطی که شرقی تر هستند ساعتشان جلوتر است و طلوع خورشید را زودتر می بینند یا در آنجا زودتر هنگام ظهر فرا می رسد.
- (۳) کشور هند در شرق ایران قرار گرفته است . مردم هند طلوع خورشید را زودتر می بینند یا مردم ایران؟ چرا؟ زیرا هند شرقی تر است
- (۴) کشور عربستان در غرب ایران قرار گرفته است . هنگام ظهر در ایران زودتر فرا میرسد یا در عربستان؟ چرا؟ ایران. زیرا ایران شرقی تر است
- (۵) نتایج حرکت وضعی زمین چیست؟ پدید آمدن شب و روز - اختلاف ساعت

نکته: ساکنان تمام نقاطی که روی یک نصف النهار قرار دارند، در یک زمان خورشید را در آسمان مشاهده میکنند..

نکته: زمان طلوع و غروب خورشید نیز در کشورهای مختلف جهان، یکسان نبوده و زمان برخی عبادات (مانند نماز) در آنها متفاوت خواهد بود

- (۶) ساعت واقعی را تعریف کنید؟ ساعت واقعی زمانی است که مبنای آن موقعیت خورشید در آسمان است اما در زندگی روزانه نمیتوان از ساعت واقعی استفاده کرد

۷) چرا از ساعت واقعی نمی توان در زندگی روزانه استفاده کرد؟ مثال بزنید. زیرا حتی دو شهر مجاور در یک کشور، که روی یک نصف النهار قرار ندارند، ساعت‌های مختلفی دارند. بنابراین، در تعیین قرارهای ملاقات، زمان باز و بسته شدن اداره ها و مغازه ی ها و برنامه حرکت قطارها و هواپیماها مشکلات زیادی به وجود می‌آید.

۸) ساعت رسمی را تعریف کرده و توضیح دهید این ساعت چگونه تعیین شده است؟ کره ی زمین برای آن که یک دور یا 360° به دور خود بچرخد، ۲۴ ساعت وقت لازم دارد. پس اگر 360° محیط کره ی زمین را به ۲۴ قسماً تقسیم کنیم، هر یک از قسماً ها ۱۵ درجه پهنا دارد. هر منطقه زمانی یک قسماً است و یک ساعت را به خود اختصاص می دهد. بنابراین، همه نصف النهارهایی که داخل یک قسماً قرار گرفته اند، به طور توافقی ساعت یکسانی دارند.

ص ۱۱

نکته: در برخی کشورهای وسیع، مانند چین، چند ساعت رسمی وجود دارد.

۹) **(فعالیت ۱ - الف)** در زندگی روزانه، ساعت واقعی چه کاربردی دارد؟ تعیین زمان طلوع و غروب خورشید و انجام اعمال دینی مانند اذان و نماز و روزه

۱۰) **(فعالیت ۱ - ب)** چرا از ساعت رسمی استفاده میکنیم؟ مثال بیاورید

زیرا استفاده از زمان واقعی مشکلاتی به همراه دارد و حتی در این حالت ممکن است دو شهر مجاور زمان واقعی متفاوتی خواهند داشت. برای تعیین قرارهای ملاقات، زمان باز و بسته شدن اداره ها و مغازه ها، برنامه ی حرکت قطارها و هواپیماها از ساعت رسمی استفاده می شود

۱۱) **(فعالیت ۲)** با توجه به نقشه مناطق زمانی، بگوئید اگر کسی از پاریس به تهران سفر کند، باید ساعت خود را جلو بکشد یا عقب؟ چرا؟ جلو بکشد - چون تهران شرقی تر است و مردم تهران خورشید را زودتر می بینند بنابراین ساعت تهران جلوتر است

۱۲) **(فعالیت ۳)** با کمک والدین خود، برخی از زمانها یا مکانهایی که ویژگیهای خاصی برای آنها در اسلام بیان شده است را نام ببرید. پاسخهای خود را در کلاس و با دوستانان، به اشتراک بگذارید. زمان خاص مانند: قبل از طلوع آفتاب - زمان افطار - نیمه شب برای عبادت - اعیاد مذهبی مانند: عید قربان، عید غدیر، روز عرفه و ...

مکان خاص مانند: مسجد الحرام (کعبه)، مسجد النبی، مسجد الاقصی

۱۳) **(فعالیت ۴)** هر ساله در کشور ما، ساعت رسمی در اول فروردین، یک ساعت به جلو کشیده می شود و در ۳۰ شهریور، یک ساعت به عقب کشیده می شود. فکر می کنید دلیل این کار چیست؟ با شروع فصل گرما و استفاده از وسایل خنک کننده با توجه به گرمای هوای ایران

یکی از دلایل آن مصرف کمتر انرژی برق و .. است و مورد دیگر می توان به استفاده بهینه از وقت و زمان اشاره کرد.

ص ۱۲

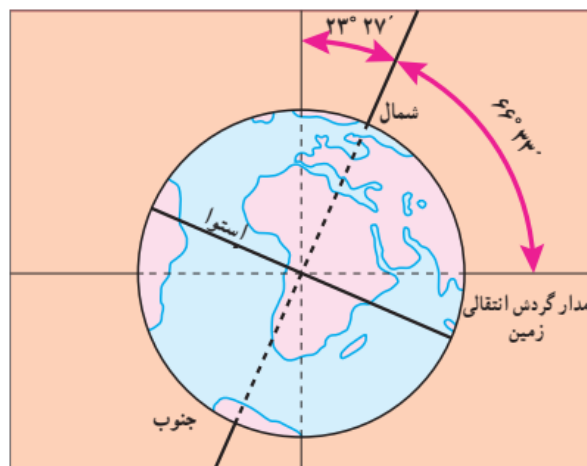
۱۴) **حرکت انتقالی را تعریف کنید؟** یک دور کامل زمین به گرد خورشید، یکسال طول می کشد که به آن حرکت انتقالی می گویند.

نکته: مدار زمین، بیضی شکل است و زمین با سرعت میانگین ۳۰ کیلومتر در ثانیه، این مسیر را می پیماید.

۱۵) **سال رسمی را تعریف کنید؟** مدت زمان واقعی یک دور کامل گردش زمین به گرد خورشید، ۳۶۵ روز و ۶ ساعت است اما در تقویم ها سال را ۳۶۵ روز در نظر می گیرند. سال ۳۶۵ روزه، سال رسمی است .

۱۶) **سال کبیسه را تعریف کنید؟** سال رسمی ۶ ساعت از سال خورشیدی کوتاه تر است. برای جبران کسری این ۶ ساعت در هر ۴ سال یک روز به سال رسمی اضافه می شود (ساعت $24 = 6 \times 4$) . سال ۳۶۶ روزه را سال کبیسه می نامند

۱۷) **تصویر زیر چه پدیده ای را نشان می دهد؟** مایل بودن محور قطب ها

نکته: محور قطب ها بر سطح مدار گردش انتقالی زمین، مایل است

۱۸) **مایل بودن محور قطب ها باعث چه نتایجی می شود؟** زاویه تابش آفتاب در طول سال تغییر میکند - درازی شب و روز نامساوی می شود - فصلهای مختلف به وجود می آید.

۱۹) **انقلاب تابستانی را تعریف کنید؟** در اول تیرماه، خورشید در نیمکره ی شمالی به مدار رأس السرطان به طور عمودی می تابد. در این هنگام که طولانی ترین روز در این نیمکره است و به آن انقلاب تابستانی می گویند و فصل تابستان آغاز می شود.

نکته: در اول تیرماه در نیمکره ی شمالی منطقه وسیع تری از کره ی زمین در معرض نور خورشید قرار میگیرد. در نتیجه، طول روزها از شبها بیشتر است.

۲۰) **انقلاب زمستانی را تعریف کنید؟** در اول دی ماه، خورشید به مدار رأس الجدی در نیمکره ی جنوبی عمودی می تابد. در نتیجه، در نیمکره شمالی اول دی کوتاهترین روز سال است که به آن انقلاب زمستانی میگویند. در این روز، فصل زمستان آغاز می شود.

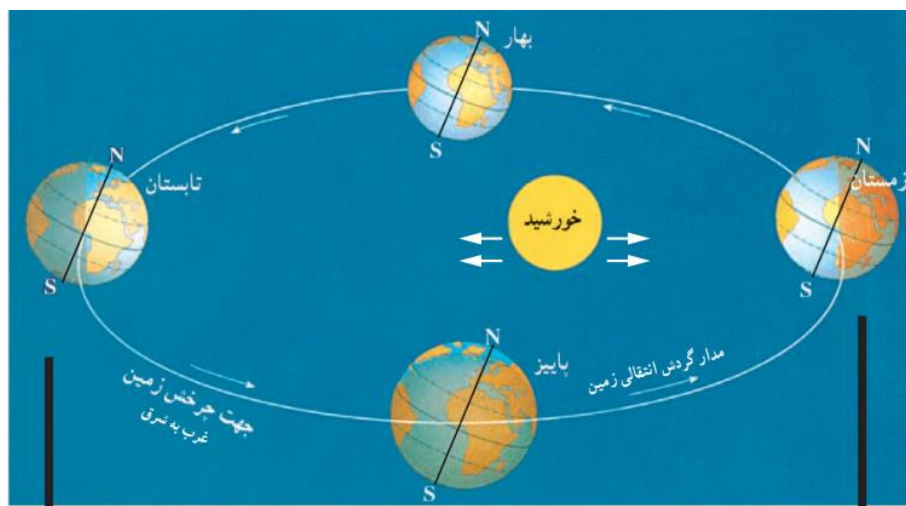
نکته: در اول دی ماه، در نیمکره ی شمالی بخش کم وسعت تری از کره ی زمین تابش خورشید را دریافت می کند و روزها کوتاهتر از شب هاست.

۲۱) **اعتدالین را تعریف کنید؟** در دو موقع از سال، یعنی اول بهار و اول پاییز، طول روز و شب برابر می شود؛ به این دو زمان، اعتدالین (اعتدال بهاری و اعتدال پاییزی) می گویند.

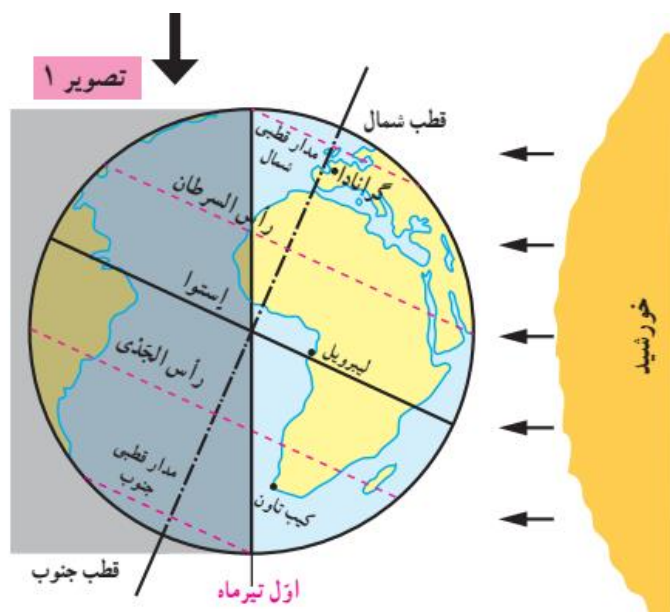
نکته: وقتی در نیمکره شمالی تابستان است در نیمکره ی جنوبی زمستان است و بالعکس . وقتی وقتی در نیمکره شمالی بهار است در نیمکره ی جنوبی پاییز است و بالعکس.

ص ۱۳

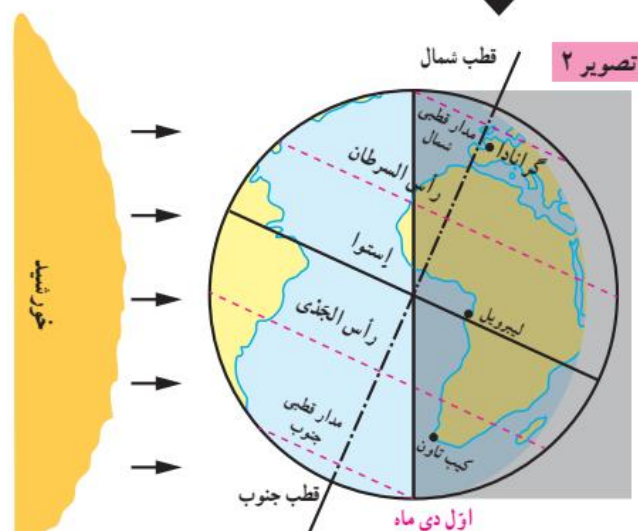
نکته: تصویر زیر مهم است:

۲۲) **تصویر زیر چه پدیده ای را نشان می دهد؟** انقلاب تابستانی

۲۳) تصویر زیر چه پدیده ای را نشان می دهد؟ انقلاب زمستانی

نکته: در مناطق مجاور استوا مسیر پیموده شده در دو منطقه تاریک و روشن همواره یکسان است و در نتیجه طول روز و شب همواره مساوی است.

۲۴) **(فعالیت ۵) موقعیت سه شهر گرانادا، لیبرویل و کیپ تاون را با توجه به دایره ی روشنایی**

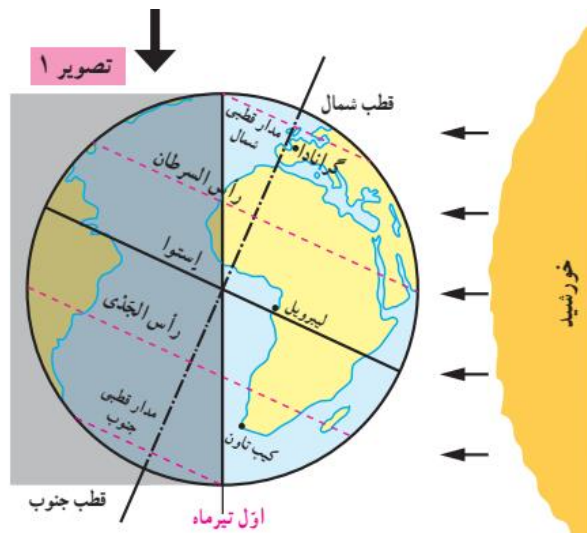
در اول تیرماه و اول دی ماه توضیح دهید. در اوایل تیرماه با توجه به تابش خورشید در نیمکره

شمالی، طول روزها در گرانادا از شب ها بلندتر است، لیبرویل که بر روی استوا قرار دارد روز و شب

مساوی دارد، کیپ تاون در نیمکره جنوبی با توجه به تابش کمتر خورشید، شب های طولانی تری

نسبت به روزها دارد و فصل زمستان است و در دی ماه این وضعیت برای گرانادا و کیپ تاون بر عکس

می شود و برای ایبرویل که بر روی استوا قرار دارد وضعیت به همان شکل باقی می ماند

(۲۵) (فعالیت ۶) به مدار قطبی شمال و جنوب در تصویر زیر توجه کنید. چرا در اول تیر ماه در ناحیه مدار قطبی شمال، طول یک روز ۲۴ ساعت و به عکس در مدار قطبی جنوب، طول یک شب ۲۴ ساعت است؟ به خاطر مایل بودن محور قطب ها از اول تیرماه خورشید بر منطقه ی کلاهک قطبی جنوب نمی تابد و طول شب ۲۴ ساعت است و در همان زمان خورشید بر کلاهک قطبی شمال می تابد و طول روز ۲۴ ساعت است.

(۲۶) (فعالیت ۷) از مساوی بودن همیشگی طول روز و شب در منطقه استوا به چه نتیجه ای درباره فصول این منطقه میرسید؟ با توجه به اینکه در اثر تغییر زاویه ی تابش خورشید و تغییر درازای شب و روز فصل ها بوجود می آیند با ثابت بودن این دو در منطقه استوا تغییری در فصل ها بوجود نمی آید و همیشه یک فصل دارد

(۲۷) جهت تابش آفتاب به نقاط مختلف زمین یا فصول مختلف سال، چه تأثیری در کشاورزی یا معماری خانه ها میتواند داشته باشد؟ جهت تابش آفتاب به نقاط مختلف زمین و فصول مختلف تاثیر زیادی در معماری و کشاورزی دارد، در کشاورزی در نوع کشت گیاه و زمان کشت و برداشت تاثیر بسزایی دارد هر چه زاویه تابش آفتاب مایل تر باشد گیاهانی کشت می شود که با دمای پایین سازگاری بیشتری داشته باشند و زمان کشت نیز عقب تر از مناطق با زاویه تابش عمود است. در نوع معماری هم به علت زاویه تابش و شدت گرما و سرما نوع مصالح ساختمانی و نوع سقف خانه ها و حتی روشنایی خانه ها متفاوت است. به طور مثال می توان به سقف گنبدی و استفاده از گل در ساخت خانه های روستاهای کویر ایران اشاره کرد. و..

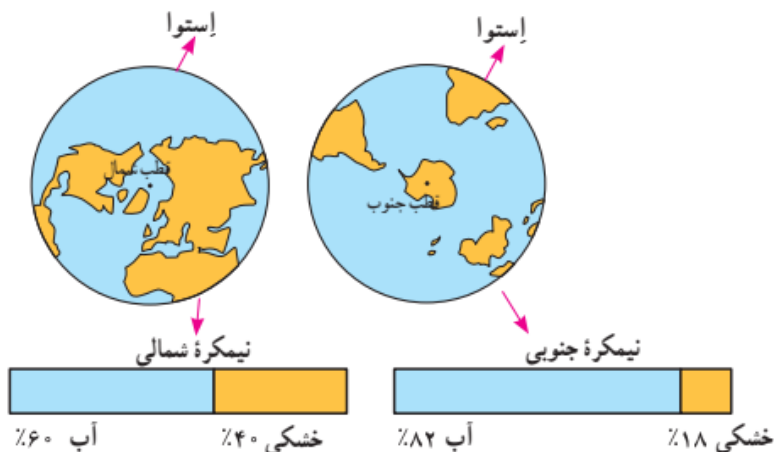
سوالات درس سه مطالعات اجتماعی نهم

ص ۱۶

- ۱) سیاره ی زمین از چهار محیط تشکیل شده است آنها را نام ببرید؟ سنگ کره (لیتوسفر) - آب کره (هیدروسفر) - هوا کره یا جو (اتمسفر) - زیست کره (بیوسفر)
- ۲) سنگ کره (لیتوسفر) چیست؟ بخش خارجی کره ی زمین یا پوسته ی آن که حالت جامد دارد و از سنگ و خاک تشکیل شده سنگ کره (لیتوسفر) نامیده می شود
- ۳) آب کره (هیدروسفر) را توضیح دهید؟ آب کره شامل اقیانوس ها و دریاها ، دریاچه ها ، رودها و بقیه ی آب های سطحی ، آب های زیر زمینی ، یخچال ها و نزولات جوی می شود.
- ۴) هوا کره یا جو (اتمسفر) چیست؟ هوا کره شامل گازهایی است که دور تا دور کره ی زمین را فرا گرفته اند
- ۵) زیست کره (بیوسفر) را تعریف کنید؟ به انسان و دیگر موجودات زنده زیست کره (بیوسفر) گفته می شود. سه محیط سنگ کره و آب کره و هوا کره با هم سیاره ی زمین را برای زندگی زیست کره مناسب می سازند.

نکته: وسعت خشکی های زمین نسبت به آب ها کم است. حدود ۷۱ درصد سطح زمین را آب تشکیل می دهد.

نکته: با توجه به تصویر زیر وسعت خشکی ها در نیم کره ی شمالی بیشتر از نیم کره ی جنوبی است.

ص ۱۲

- ۶) **جلگه های پهناور جهان در کجا تشکیل شده اند؟** در کنار دریاها یا امتداد رودهای بزرگ
- ۷) **فلات چیست؟** فلات ها سرزمین هایی نسبتا هموار اما مرتفع اند که از اطراف به سرزمین های کم ارتفاع و پست منتهی می شوند

نکته: فلات تبت بلندترین فلات جهان است

ص ۱۸

- ۸) **ناهمواری های جوان (کوه های بسیار مرتفع) چه ویژگی هایی دارد؟** کوه های بسیار مرتفع جزء ناهمواری های جوان هستند . دامنه ی این کوه ها شیب تندی دارند و دره های بین آنها تنگ و به شکل V است

- ۹) **ناهمواری های پیر (کوه های کم ارتفاع) چه ویژگی هایی دارد؟** در کوه های کم ارتفاع با گذشت زمان و فرسایش ، قله ها به شکل گنبدی در آمده اند و شیب دامنه ها ملایم است . این کوه ها دره های باز و آبرفتی به شکل U دارند.

نکته: به طور کلی، دو دسته از عوامل، موجب پیدایش و تغییر شکل ناهمواریها شده اند: عوامل طبیعی و عوامل انسانی.

ص ۲۰

- ۱۰) **انسان به چه دلیل چهره ی ناهمواری ها را تغییر می دهد؟** انسان همواره برای رفع نیازهای خود و بهره برداری از محیط طبیعی، چهره ناهمواریها را تغییر داده است.
- ۱۱) **چند نمونه از تأثیر فعالیتهای انسان بر ناهمواریها را مثال بزنید؟** خشک شدن دریاچه ارومیه - معدن - سد و جاده و تونل - کشت پلکانی برنج - خانه سازی و شهر سازی

موفق باشید - حسین پور

سوالات درس چهار مطالعات اجتماعی نهم

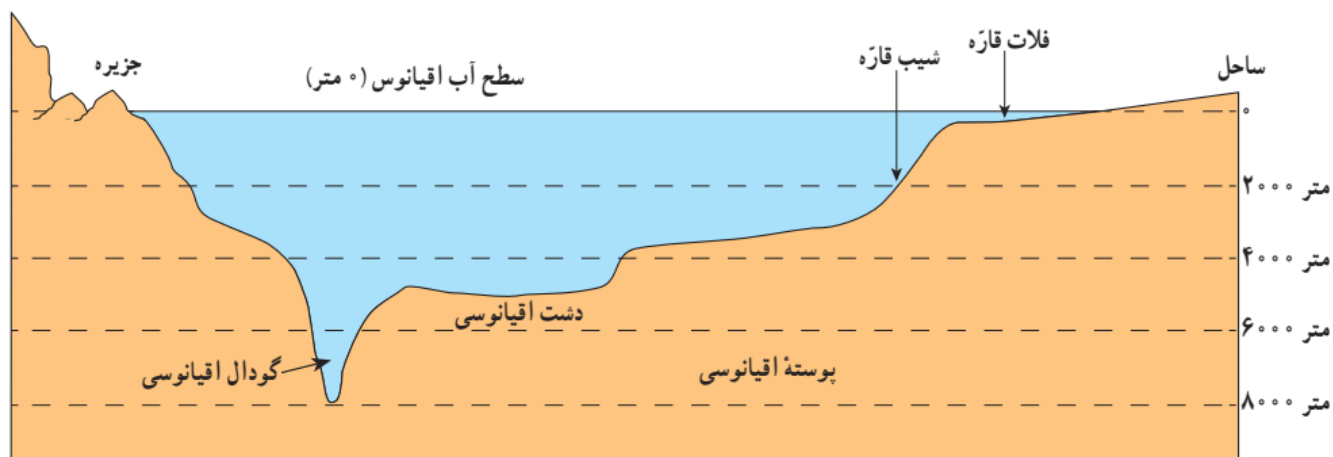
ص ۲۱

۱) پنج مجموعه ی بزرگ آبها کدامند؟ اقیانوس آرام ، اقیانوس هند ، اقیانوس اطلس ، اقیانوس منجمد شمالی ، اقیانوس منجمد جنوبی

نکته: اقیانوس آرام پهناورترین اقیانوس کره زمین است (تصور کنید مساحت آن ۱۰۰ برابر کشور ایران است!) این اقیانوس عمیق ترین اقیانوس جهان نیز هست. عمیق ترین نقطه آبهای جهان در این اقیانوس قرار دارد

۲) چه عواملی کاوش های علمی و مطالعه در باره ی اقیانوس ها و بستر آنها را با دشواری های زیادی روبرو می کند؟ فشار زیاد آب ، تاریکی ، دمای کم در اعماق آب

نکته: این تصویر مهم است:

ص ۲۲

۳) فلات قاره (ایوان خشکی) چیست؟ در جاهایی که اقیانوس ها با خشکی تماس دارند ، اغلب ناحیه ای کم عمق با ژرفایی کمتر از ۲۰۰ متر دیده می شود که به آن فلات قاره (ایوان خشکی) می گویند

۴) فلات قاره ها از چه نظر اهمیت دارند؟ از نظر وجود منابع سرشار نفت و گاز - وجود جزایر ماهیگیری

۵) **شیب قاره چیست؟** بعد از فلات قاره ناگهان شیب زیاد می شود به این بخش شیب قاره می گویند.

نکته: حرکات آب دریا به صورت موج، جزر و مد و جریان های دریایی است

نکته: جریانهای دریایی گرم و سرد بر آب و هوای مناطقی که از مجاورت آنها عبور می کنند تأثیر می گذارند. همچنین، محل تلاقی آبهای گرم و سرد از مهمترین مناطق صید ماهی جهان است

۶) **(فعالیت ۱) با توجه به نقشه صفحه ۲۱ بگویند نیوفوندلند و شرق ژاپن که از مناطق مهم**

ماهگیری جهان هستند، در محل تلاقی کدام جریان های دریایی قرار دارند. نیوفوندلند:

جریان لابرادر و جریان گلف استریم - شرق ژاپن: جریان ایاشیو و جریان کوروشیو

۷) **(فعالیت ۲) چرا سفر به اعماق اقیانوسها دشوارتر از صعود به قله هاست؟ چند دلیل ذکر**

کنید؟ به دلیل فشار زیاد آب . تاریکی . عدم تجهیزات کافی. حرکت در آب سخت تر از هوا است ، چون مولکولهای مایع بهم نزدیک ترند تا هوا

۸) **اقیانوس ها برای انسان ها چه فواید و اهمیتی دارند؟** اقیانوسها یکی از منابع مهم تأمین غذا

برای انسان هستند - اقیانوس ها امکان حمل و نقل کم هزینه تر میلیون ها تن بار را با کشتی ها فراهم می آورند - اقیانوس ها همچنین به طور غیر مستقیم منبع تأمین آب شیرین برای ساکنان جهان اند

۹) **انسان ها چگونه اقیانوس ها را تخریب می کنند و به آنها آسیب می زنند؟** سالیانه چند

میلیون تن زباله های سمی کارخانه ها، پلاستیک و مواد تجزیه نشدنی به اقیانوس ها ریخته می شود - صید بی رویه و انبوه ماهی ها، بدون آنکه فرصت تولید مثل برای آنها فراهم شود

ص ۲۴

نکته: جو یا هواکره لایه ای از گاز است که از سطح زمین تا ارتفاع حدود ۳۰۰۰ کیلومتری اطراف سیاره ی

زمین را در بر گرفته است. جو مخلوطی از گازهای مختلف نیتروژن (۷۸٪) ، اکسیژن (۲۱٪) و سایر گازها مانند دی اکسید کربن و بخار آب است

۱۰) **پایین ترین لایه ی هواکره چه نام دارد و اهمیت آن را بنویسید؟** پایین ترین لایه، که نزدیک

به سطح زمین است، وِردسپهر(تروپوسفر) نام دارد. تشکیل ابرها و بسیاری از تغییرات آب و هوایی در این لایه صورت میگیرد

ص ۲۵

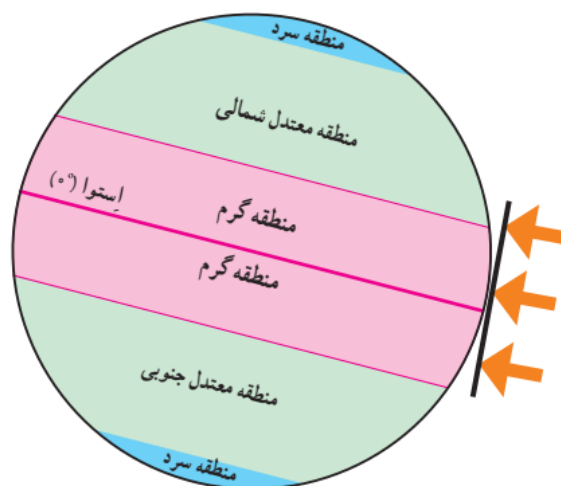
۱۱) **عوامل مؤثر بر آب و هوای جهان را بنویسید؟** زاویه تابش خورشید و عرض جغرافیایی - دوری و

نزدیکی به اقیانوس ها و دریاها - ارتفاع از سطح زمین - فشار هوا و جریان باد

۱۲) زاویه ی تابش خورشید چه تاثیری بر آب و هوا دارد؟ سرزمین های نزدیک استوا اشعه عمودی خورشید را دریافت می کنند اما هرچه از استوا به طرف قطب ها پیش می رویم، تابش خورشید مایل تر می شود. در نتیجه، گرمای کمتری به زمین می رسد

۱۳) به طور کلی یکسان نتابیدن خورشید به سطح زمین، سه منطقه را در روی زمین پدید می آورد آنها را بنویسید؟ منطقه گرم در دو طرف استوا تا مدارهای رأس السرطان و رأس الجدی - منطقه ی معتدل شمالی و جنوبی - منطقه ی سرد در مجاورت قطب ها

نکته: شکل زیر مهم است:

۱۴) عرض جغرافیایی چه تاثیری بر آب و هوا دارد؟ هرچه از مدار استوا (صفر درجه) به سمت عرض های جغرافیایی بالاتر حرکت کنیم، دمای هوا کاهش می یابد و در نواحی مجاور قطب ها کمترین میانگین دمای سالانه دیده میشود

۱۵) نزدیکی به اقیانوسها و دریاها چه تاثیری بر آب و هوا دارد؟ خشکی ها زودتر از آنها گرم میشوند و سریعتر گرمای خود را از دست می دهند. آنها بیشتر از خشکی ها گرما را در خود ذخیره می کنند. به همین سبب، اقیانوسها و دریاها موجب اعتدال دمای نواحی مجاور خود در زمستان و تابستان می شوند و گرما و سرمای مناطق را کاهش می دهند

ص ۲۶

نکته: هرچه از شهرهای نواحی داخلی به سمت شهرهای مجاور اقیانوس می رویم، سرمای زمستان کمتر می شود.

۱۶) **جریان های دریایی آب گرم و سرد چه تاثیری بر آب و هوا دارند؟** عبور جریان های

دریایی آب گرم از کناره ی کشور ها موجب می شود که سرمای در زمستان کاهش پیدا می کند . به عکس عبور جریان های آب سرد موجب بروز سرمای شدید در کناره ها می شود

۱۷) **ارتفاع از سطح زمین چه تاثیری بر آب و هوا دارد؟** در لایه وردسپهر (نزدیک ترین لایه جو به

زمین) هر چه از سطح زمین بالاتر می رویم دمای هوا کم می شود. بنابراین، در نواحی مرتفع و بر فراز قله ها و کوهها و دامنه ها دما پایین تر از نواحی پست است.

نکته: فشار هوا را با دستگاههای فشارسنج اندازه گیری میکنند

۱۸) **باد چگونه به وجود می آید؟** هوا همیشه از جایی که فشار بیشتری دارد به سمت جایی که فشار

کمتری وجود دارد جریان می یابد و به این ترتیب باد به وجود می آید

نکته: پراکندگی کانون های فشار (مناطق فشار زیاد و مناطق فشار کم) از عوامل مهم جریان عمومی هوا و تغییرات آب و هوایی در مناطق مختلف است.

نکته: دانشمندان معتقدند که طی صد سال گذشته، میانگین دمای زمین نسبت به قبل افزایش یافته است

۱۹) **یکی از علل مهم افزایش دما در کره ی زمین چیست؟** یکی از علل مهم افزایش دما ، زیاد شدن

خودروها و افزایش فعالیت های صنعتی است که از سوخت های فسیلی استفاده می کنند و

موجب آلودگی هوا و افزایش گازهای گلخانه ای در هواکره می شوند

نکته: یکی از دلایل توجه ویژه به انرژی هسته ای در کشور ما ، علاوه بر کاربردهای پزشکی، کمک به

کاهش آلودگی است

ص ۲۲

۲۰) **گرم شدن کره ی زمین چه پیامدهای ناخوشایندی دارد؟** ذوب شدن یخهای قطبی، بالا آمدن

آب دریا، به زیر آب رفتن نواحی ساحلی و جزیره ها یا افزایش و طولانی شدن دوره های خشکسالی در نواحی گرم و خشک، افزایش سیلاب

۲۱) **(فعالیت ۸) چرا کوهنوردان در ارتفاعات زیاد ممکن است با مشکلات تنفسی روبه رو**

شوند؟ در ارتفاعات بالا ، تراکم هوا تغییر می کند – هوا رقیق می شود. هوای رقیق به همان اندازه هوای بسیار فشرده و متراکم سطح دریا پر از اکسیژن نمی باشد.

۲۲) **(فعالیت ۸) چرا در هواپیما، قبل از شروع پرواز، نحوه ی استفاده از ماسک اکسیژن به**

مسافران آموزش داده می شود؟ به علت تغییر فشار هوا در ارتفاعات بالا

۲۳) دمای شهر برازجان ۲۵ درجه است. دما در قله ی کوه گیسکان با ارتفاع ۲۰۰۰ متر چند درجه است؟

$$۲۰۰۰ \div ۱۰۰۰ = ۲$$

$$۲ \times ۶ = ۱۲$$

$$۲۵ - ۱۲ = ۱۳$$

۲۴) اگر دمای هوا در کوهی با ارتفاع ۳۰۰۰ متر در نزدیکی یک شهر ۱۰ درجه باشد. دما در آن شهر چند درجه است؟

$$۳۰۰۰ \div ۱۰۰۰ = ۳$$

$$۳ \times ۶ = ۱۸$$

$$۱۰ + ۱۸ = ۲۸$$

ابراهیم حسین پور

سوالات درس پنج مطالعات اجتماعی نهم

ص ۳۰

۱) زیست بوم (بیوم) چیست؟ زیست بوم یک ناحیه وسیع جغرافیایی است که در آن، انواع خاصی از گیاهان و جانوران زندگی می کنند و ناحیه مشخصی را به وجود می آورند.

نکته: هر زیست بوم از چند بوم سازگان (اکوسیستم) تشکیل شده است

ص ۳۱

۲) تنوع زیست بوم ها به چه عواملی، بستگی دارد؟ آب و هوا، شکل ناهمواریها، میزان ارتفاع زمین، و جنس خاک

نکته: در میان همه ی عوامل بوجود آمدن و تنوع زیست بوم ها ، آب و هوا مهمترین و بیشترین تأثیر را دارد.

نکته: از میان عناصر آب و هوایی، دو عنصر «دما» و «بارش» بر نوع و میزان پوشش گیاهی اثر می گذارند

نکته: علاوه بر میزان دما و بارش، عوامل دیگری چون طول مدت فصل خشک و تبخیر نیز در پوشش گیاهی مؤثرند

۳) سطح زمین به هشت زیست بوم تقسیم شده است آنها را نام ببرید. توندرا - تایگا - جنگلهای پهن برگ معتدله - علفزارهای منطقه معتدل - بیشه زارها و مراتع مدیترانه ای - بیابان - جنگل های بارانی استوایی - ساوان

ص ۳۲

نکته: توندرا ناحیه ای در نزدیکی قطب شمال و حاشیه اقیانوس منجمد شمالی است

۴) ناحیه ی توندرا چه ویژگی هایی دارد؟ زمستان های طولانی و سرمای شدید C ۳۴- (۳۴ درجه زیر صفر) - تابستان های کوتاه و میانگین دما حداکثر ۱۲ درجه - زمین های توندرا پوشیده از یخ و برف - در توندرا فقط گیاهانی چون خزه و گلشنگ می روید - بزرگ جثه ترین جانور توندرا خرس قطبی است

نکته: زیست بوم تایگا از گسترده ترین زیست بوم هاست و در جنوب توندرا و در قاره های آسیا، اروپا و آمریکای شمالی گسترش یافته است

(۵) **ناحیه ی تایگا چه ویژگی هایی دارد؟** شش ماه از سال میانگین دما کمتر از صفر درجه است - بارندگی بین ۲۵۰ تا ۵۰۰ میلی متر و زمین همیشه مرطوب است - ناحیه ی تایگا به داشتن جنگل های مخروطیان و سوزنی برگ معروف است - درختان این ناحیه مانند کاج و سرو همیشه سبزند و برگ ریزان ندارند - تقریباً تمام جنگل های کشور کانادا از نوع تایگا است

نکته: تقریباً تمام جنگلهای کشور کانادا از نوع تایگاست. این جنگلها بخش عمده ای از چوب نرم برای تولید کاغذ را تأمین میکنند.

نکته: در دو زیست بوم توندرا و تایگا در زمستان، برخی از جانوران این مناطق به نواحی گرمتر مجاور مهاجرت میکنند

نکته: زیست بوم جنگل های بارانی استوایی در مجاورت خط استوا در چند قاره گسترده شده است

(۶) **زیست بوم جنگل های استوایی چه ویژگی هایی دارد؟** در این منطقه هوا همیشه گرم ، رطوبت حدود ۸۰ درصد و میزان بارندگی سالیانه ۲۵۰۰ میلی متر است - جنگل های بارانی استوایی چند طبقه اند . در زیر درختان بلندتر ، درختان کوتاه تر و علف ها ، که رشد سریعی دارند وجود دارند - این زیست بوم بیشترین تنوع زیستی جهان را دارد

(۷) **از گیاهان ناحیه ی جنگل های بارانی استوایی چند مورد نام ببرید؟** درختان شاه پسند (مانگرو) - نارگیل - قهوه ی سودانی - هوآ - بامبو

(۸) **ساوان چگونه ناحیه ای است؟** ساوان منطقه ی علفزارها با درختان تک و منفرد است که در

مجاورت جنگل های استوایی واقع شده است . بیشترین وسعت ساوان در قاره ی آفریقا است

(۹) **ناحیه ی ساوان چه ویژگی هایی دارد؟** آب و هوای آن در تمام طول سال گرم است - در آن دو فصل خشک و مرطوب وجود دارد - از نظر تنوع جانوری بسیار غنی است - در ساوان علف خواران تنومند چون گورخر ، فیل ، زرافه و کرگدن فراوان اند و گوشت خواران درنده چون شیر از این گیاه خواران تغذیه می کنند

نکته: درختان بانوباب از گونه های گیاهی مشهور ساوان هستند

۱۰) **بیابان به کجا گفته می شود؟** به سرزمین های خشکی که میزان بارندگی سالیانه ی آنها کمتر از ۵۰ میلی متر باشد ، بیابان گفته می شود

۱۱) **بخش عمده ای از بیابان های گرم و خشک جهان در کجا واقع شده اند؟ مثال بزنید.** در مجاورت مدار رأس السرطان و رأس الجدی واقع شده اند ، مانند صحرا در آفریقا ، ربع الخالی در عربستان و لوت در ایران .

۱۲) **آیا بیابان های سرد نیز در جهان وجود دارند؟ با مثال توضیح دهید.** بله - بیابانهای سرد نیز در جهان وجود دارند. بیابان گبی که اطراف آن را کوه فرا گرفته است، جزء بیابانهای سرد جهان است

۱۳) **بیابان ها از نظر پوشش گیاهی چگونه هستند؟** بیابان ها از نظر پوشش گیاهی فقیرند و فقط درختان یا بوته های خاردار ، که در مقابل خشکی هوا و تبخیر مقاوم اند یا آب را در خود ذخیره می کنند می توانند در آنجا زندگی کنند

سوالات درس شش مطالعات اجتماعی نهم

ص ۳۶

۱) یک گونه ی گیاهی یا جانوری چه موقع منقرض می شود؟ وقتی آخرین عضو یک گونه می میرد، دیگر تولید مثلی صورت نمی گیرد. در نتیجه، آن گونه برای همیشه منقرض و ناپدید می شود

ص ۳۸

- ۲) تنوع زیستی چه زمانی در معرض خطر قرار می گیرد؟ زمانی در معرض خطر قرار می گیرد که زیستگاه طبیعی گیاهان و جانوران تخریب شود. با تخریب پوشش گیاهی در یک منطقه غذا کم می شود و شرایط محیطی نامناسب گونه های جانوری را نیز از بین می برد
- ۳) مهمترین عواملی که باعث تخریب زیستگاهها در جهان می شوند را بنویسید. ایجاد و گسترش شهرها و روستاها، ساختن پل، جاده، ساختمان ها و سدها بدون برنامه ریزی و توجه به جنبه های زیست محیطی - فعالیتهای صنعتی و تولید انبوه کالاها در کارخانه ها - مصرف گرایی و تولید انبوه زباله - شکار و تجارت اعضای بدن حیوانات
- ۴) اهمیت و ارزش جنگل های بارانی استوایی چیست؟ $\frac{۳}{۴}$ تنوع زیستی جهان مربوط به این جنگلهاست. جنگل های استوایی را «ریه های زمین» نامیده اند. این جنگلها حدود ۵۰ درصد اکسیژن سیاره ی زمین و ۵۰ درصد رطوبت جو را تولید میکنند و به همین دلیل، بر آب و هوای کل سیاره ی زمین اثر میگذارند. این جنگلهای قابلیت جذب دی اکسید کربن و تبدیل آن به اکسیژن را دارند.
- ۵) جنگل های بارانی استوایی خاستگاه اولیه ی کدام درختان میوه می باشد؟ بسیاری از درختان میوه جهان مانند موز، نارگیل و انبه بوده است.
- ۶) کدام محصولات غذایی، دارویی و مواد اولیه صنعتی از جنگل های بارانی استوایی به دست می آید؟ امروزه از این جنگل ها انواع محصولات غذایی، دارویی و مواد اولیه ی

صنعتی به دست می آید. قهوه، کاکائو، انواع روغن ها، لوازم آرایشی و عطرها، کائوچو، لاستیک و خمیر دندان از آن جمله اند

نکته: عصاره ی گیاهان استوایی در ترکیب بسیاری از داروهای شیمیایی به کار می رود. اغلب داروهایی که امروزه از آنها برای معالجه سرطان استفاده می شود، از درختان و گیاهان استوایی به دست می آیند

نکته: تخریب جنگل های استوایی در برخی از کشورها مانند برزیل و اندونزی بسیار گسترش یافته و باعث نابودی بسیاری از گونه های گیاهی و جانوری شده است.

۷) **در پنجاه سال اخیر چه عواملی موجب تخریب یا جنگل زدایی در منطقه ی جنگل های بارانی استوایی شده است؟** کشاورزی و دامداری و تجارت الوار و استخراج معادن طلا و بوکسیت (آلومینیم) موجب تخریب یا جنگل زدایی در این منطقه شده است.

۸) **جنگل زدایی یعنی چه؟** یعنی از بین بردن کامل جنگل ها در یک ناحیه

۹) **جنگل زدایی از چه راه هایی انجام می گیرد؟** برای این کار، جنگلها را می سوزانند، درختها را با اهره های برقی می برند و زمین ها را با هموارساز(بولدوزر) از درختان خالی می کنند.

ص ۳۹

۱۰) **برای جلوگیری از تخریب محیط زیست و زیستگاه ها چه باید کرد؟** استفاده خردمندانه - همکاری بین المللی

۱۱) **چند راه برای استفاده ی صحیح و خردمندانه از جنگل های استوایی را بنویسید.** باید بین استفاده ی اقتصادی از جنگلها و فرصت بازسازی آنها تعادل به وجود بیاید. - کشاورزی و دامپروری با روشهای علمی و جدید را که کمترین آسیب را به محیط زیست می رسانند، به کشاورزان این منطقه آموزش بدهند. - با ایجاد پارکهای وحش از گونه های جانوری و گیاهی در معرض خطر مراقبت کنند تا نسل آنها منقرض نشود

۱۲) **توضیح دهید که چگونه می توان با همکاری بین المللی از تخریب محیط زیست و**

زیستگاه ها جلوگیری کرد؟ برای حفاظت از زیست بوم ها و تنوع زیستی، همه جوامع باید

باهم همکاری کنند و نهادها و سازمانهای بین المللی نیز، باید جلوی زیاده خواهی
کشورهای مستکبر و خودخواه را بگیرند

نکته: جنگهای طولانی مدت آمریکا در برخی کشورها و استفاده بسیار زیاد از سلاحهای
شیمیایی و مضر برای انسان و محیط زیست، آسیب های جبران ناپذیری را به مردم و محیط
زیست آن کشورها وارد کرده است

ابراهیم حسین پور

سوالات درس هفت مطالعات اجتماعی نهم

ص ۴۲

- (۱) به چه علت در دویست سال گذشته، رشد جمعیت جهان سیر صعودی پیدا کرد؟ علت اصلی این رشد فوق العاده، کاهش میزان مرگ و میرها و به ویژه مرگ و میر کودکان بوده است
- (۲) در گذشته عده ی زیادی از مردم به چه دلیل از بین می رفتند و می مردند؟ در گذشته، عده زیادی از مردم بر اثر بیماریهای واگیردار و عفونی، گرسنگی و قحطی یا جنگ از بین می رفتند
- (۳) در دو قرن اخیر دو عامل موجب کاهش چشمگیر مرگ و میرها شده است آنها را نام برده و توضیح دهید؟ بهبود بهداشت: با پیشرفت در پزشکی و تجهیزات آن و مهار بیماریهای واگیردار چون وبا و طاعون و ... مرگ و میرها کاهش یافت - بهبود تغذیه: با پیشرفت و گسترش کشاورزی صنعتی، تولید مواد غذایی افزایش یافت و با پیشرفت وسایل حمل و نقل، انتقال غذا به نواحی دورتر امکان پذیر شد
- (۴) رشد طبیعی جمعیت در یک مکان به دو عامل بستگی دارد آنها را بنویسید؟ رشد طبیعی جمعیت در یک مکان به دو عامل میزان موالید (تولدها) و میزان مرگ و میرها در یک دوره زمانی وابسته است

نکته:

جمعیت ثابت می ماند \rightarrow مرگ و میر = موالید
جمعیت افزایش می یابد \rightarrow مرگ و میر < موالید
جمعیت کاهش می یابد \rightarrow مرگ و میر > موالید

نکته: تفاوت میان میزان مولید و میزان مرگ و میر، رشد طبیعی جمعیت را نشان میدهد

(۵) **رشد منفی جمعیت چیست؟** اگر درصد رشد جمعیت به کمتر از صفر برسد، به آن رشد منفی می گویند. در این حالت میزان مولید کمتر از مرگ و میرها می شود

(۶) **چرا آینده کشورهایی که با رشد منفی جمعیت مواجه هستند نگران کننده است؟** در کشورهای دارای رشد منفی، جمعیت سالخورده و از کار افتاده افزایش می یابد و چون زاد و ولد کم است، جامعه از نیروی جوان برای تحصیل و علم آموزی و کار و پیشرفت محروم می شود و جمعیت کشور نیز کاهش می یابد

(۷) **چه موقع رشد جمعیت و افزایش جمعیت جوان یک نعمت بزرگ و مایه ی پیشرفت خواهد بود؟** چنانچه در یک کشور برای آموزش صحیح و کار و تأمین شغل جوانان برنامه ریزی مناسب و سرمایه گذاری صورت بگیرد،

(۸) **امروزه در برخی کشورها، دولتها برای جلوگیری از کاهش رشد جمعیت برنامه های مهمی برای تشویق به فرزندآوری طراحی و اجرا می کنند. چند نمونه از این برنامه ها را بنویسید.** اعطای جایزه و کمکهای مالی به خانواده هایی که صاحب فرزند می شوند،

و اگذاری مسکن، معافیت از پرداخت مالیات و افزایش مرخصی تحصیلی و کاری مادران

نکته: جمعیت در کره ی زمین بهطور بسیار نامساوی و ناموزون پراکنده شده است. در برخی کشورها تراکم جمعیت کم است؛ در حالی که در برخی کشورهای دیگر تراکم بسیار زیادی مشاهده می شود

(۹) **چه عواملی باعث جذب جمعیت به یک ناحیه یا دفع جمعیت از آن می شود؟** عوامل طبیعی و انسانی

(۱۰) **چند نمونه از عوامل طبیعی که باعث جذب جمعیت به یک ناحیه می شوند را بنویسید.** نواحی معتدل با باران کافی یا نواحی دارای آب و هوای موسمی و دشت ها و جلگه های آبرفتی و حاصلخیز و نواحی دارای منابع آب کافی، جمعیت زیادی را به خود جذب میکند

۱۱) چند نمونه از عوامل طبیعی که باعث دفع جمعیت از یک ناحیه می شوند را بنویسید.

جمعیت به نواحی گرم و خشک یا مرتفع و سرد یا مکان هایی که آب کافی و خاک حاصلخیز ندارند جذب نمی شود

۱۲) چند نمونه از عوامل انسانی که باعث جذب جمعیت به یک ناحیه می شوند را بنویسید.

شهرهای بزرگ و پایتخت ها، نواحی صنعتی و مکانهای گردشگری و زیارتی و یا مکانهایی که امکانات مناسب آموزشی، اقتصادی، بهداشتی و... دارند جمعیت را به خود جذب میکنند

۱۳) چند نمونه از عوامل انسانی که باعث دفع جمعیت از یک ناحیه می شوند را بنویسید.

مکانهایی که فاقد امکانات و تسهیلات هستند و یا نواحی ای که با جنگ و آشوب رو به رو هستند، جمعیت را دفع میکنند

ص ۴۵

۱۴) با استفاده از نقشه پراکندگی جمعیت ابتدا نوع تراکم جمعیت (زیاد یا کم) را در مکانهای

زیر مشخص کنید و سپس با توجه به دانسته های خود از سال گذشته علت این نوع تراکم را در هر کشور بنویسید؟

بنگلادش (زیاد . علت: آب و هوای گرم و مرطوب، خاک حاصلخیز، باران فراوان و رودهای پر آب)،

ژاپن (زیاد. علت: آب و هوای گرم و مرطوب، خاک حاصلخیز، باران فراوان و پیشرفت علم و صنعت)،

لیبی و چاد (کم. علت: آب و هوای گرم و خشک، باران کم، نامناسب بودن خاک، تبخیر شدید)

سیبری (کم . علت : آب و هوای بسیار سرد و خشک، کمبود باران)

آلمان (زیاد . علت: آب و هوای معتدل، خاک های حاصلخیز، سرزمین های پست و هموار، باران فراوان، پیشرفت علم و صنعت)

استرالیا (کم . علت : سرزمین خشک و کم باران، خاک های نامرغوب)

کانادا (کم . علت: آب و هوای سرد، بارندگی کم، زمین های یخ بسته وسیع)

نکته: یکی از عواملی که موجب افزایش یا کاهش جمعیت یک مکان می شود، مهاجرت است

۱۵) **مهاجرت چیست؟** یعنی رفتن مردم از جایی به جای دیگر به منظور کار یا زندگی
۱۶) **انواع مهاجرت را نام برده و هر کدام را تعریف کرده و برای هر کدام مثالی بزنید.** گاهی مهاجرت در داخل مرزهای یک کشور صورت می گیرد که به آن مهاجرت داخلی می گویند. مانند مهاجرت روستاییان به شهرها یا مهاجرت کارگران فصلی در داخل یک کشور. گاهی مهاجرت از یک کشور به کشور دیگر صورت می گیرد که به آن مهاجرت خارجی یا بین المللی می گویند مانند مهاجرت یک ایرانی به آلمان

۱۷) **انواع مهاجرت بر اساس علت مهاجرت را نام برده و هر کدام را تعریف کرده و برای هر کدام مثالی بزنید.** مهاجرت اختیاری - مهاجرت اجباری - در مهاجرت اختیاری، افراد با میل و تصمیم خود برای دستیابی به زندگی بهتر به جای دیگری مهاجرت میکنند. یکی از عظیم ترین مهاجرت های بشر مهاجرت اختیاری بیش از ۱۰۰ میلیون نفر از مردم قاره اروپا به سرزمینهای تازه تصرف شده، یعنی آمریکای شمالی و جنوبی و استرالیا - در مهاجرت اجباری، افراد بدون میل خود و به دلایلی چون قحطی، خشکسالی و دیگر حوادث طبیعی و یا جنگها و درگیریهای سیاسی مجبور به ترک محل زندگی خود میشوند؛ مانند مهاجرت اجباری مردم فلسطین از سرزمینهای اشغالی یا مهاجرت گروهی از مردم افغانستان، سوریه یا عراق به کشورهای همسایه به دلیل شرایط جنگ

ص ۴۶

نکته: در صد سال اخیر، یکی از تغییرات مهم در الگوی سکونت جمعیت جهان، گسترش شهرنشینی بوده است

نکته: در سال ۱۹۵۰ میلادی تنها ۲۵ درصد جمعیت جهان در نواحی شهری زندگی میکردند اما امروزه بیش از ۵۰ درصد مردم جهان در شهرها زندگی میکنند و پیش بینی می شود که روند افزایش شهرنشینی همچنان ادامه پیدا کند

ص ۴۷

۱۸) **رشد شهرنشینی و پیدایش شهرهای پرجمعیت با چه چیزهایی همراه بوده است؟** با مهاجرت گسترده ی مردم از روستا ها به شهرها به دنبال کسب درآمد بیشتر و امکانات بهتر زندگی همراه بوده است

۱۹) رشد سریع شهرنشینی چه مشکلاتی در شهرهای بزرگ به وجود آورده است؟ علت این مشکلات چیست؟ مشکلاتی چون شد آمد(ترافیک) سنگین و آلودگی هوا، افزایش اختلاف طبقاتی، زاغه نشینی در حومه شهرها و افراد بی خانمان (کارتن خوابها) - به این علت که رشد سریع شهرنشینی در بیشتر کشورها بدون برنامه ریزی برای سکونت جمعیت زیاد در شهر صورت گرفته است

نکته: امروزه مدیران و برنامه ریزان، تلاش میکنند راه حلهایی برای این مسائل و مشکلات بیابند که یکی از آنها تقویت امکانات و اقتصاد روستایی است

موفق باشید - حسین پور - دبیر مطالعات اجتماعی

سوالات درس هشت مطالعات اجتماعی نهم

ص ۴۸

نکته: یکی از موضوعات مهم جهان که طی چند دهه ی اخیر توجه صاحب نظران را به خود جلب کرده نابرابری جهانی یا بین المللی است.

(۱) **نابرابری جهانی یا بین المللی به چه معناست؟** به این معنی که از نظر ثروت و درآمد، کیفیت زندگی مردم و دسترسی به مسکن مناسب، آموزش، بهداشت، اشتغال، گذران اوقات فراغت، و نظایر آن تفاوت های زیادی بین کشورها دیده می شود.

نکته: به طور کلی علل و عوامل نابرابری را به دو بخش عمده می توان تقسیم کرد: عوامل خارجی و عوامل داخلی

(۲) **علل و عوامل خارجی نابرابری در جهان کدامند؟** کشور های مستکبر و سلطه گر مانند انگلستان، آمریکا، فرانسه و ... از طریق استعمار و به اشکال مختلف، به چپاول و غارت کشورهای مختلف پرداخته اند - اشغال نظامی کشورها - دخالت در امور داخلی کشورها به شیوه های مختلف - جلوگیری از استقلال سیاسی و اقتصادی کشورها

(۳) **علل و عوامل داخلی نابرابری در جهان چیست؟** وابستگی حکومت ها به بیگانگان - استبداد - وجود برخی فرهنگ ها و عادت های غلط مانند تنبلی یا کم اهمیت انگاشتن کار و تلاش - نبود مدیریت صحیح - غفلت از استعدادها و ظرفیت های داخلی هر کشور - نبودن وحدت و مشارکت بین مردم

(۴) **یکی از عوامل مهمی که همواره در سنجش نابرابری کشورها با یکدیگر مورد توجه قرار گرفته چه بوده است؟** عامل اقتصادی و عناصری چون میزان تولید، درآمد، اشتغال و مانند آنها

(۵) **چرا صاحب نظران معتقدند که برای سنجش نابرابری و مقایسه ی کشورها توجه به عامل اقتصادی به تنهایی کافی نیست؟** به نظر آنها عوامل زیادی وجود دارند که بر زندگی افراد

یک جامعه اثر می گذارند و می توانند کیفیت زندگی را خوب یا بد کنند؛ عواملی مانند هویت، عزت، امنیت، آزادی، احساس شادی و رضایت از زندگی.

۶) **شاخص توسعه انسانی چیست؟** این شاخص برای پی بردن به وضعیت و کیفیت زندگی در کشورها و مقایسه ی آنها با یکدیگر با توجه به سه عامل اقتصادی، بهداشتی و فرهنگی مطرح شده است

۷) **برای شاخص توسعه ی انسانی چه چیزهایی اندازه گیری می شود؟** درآمد و رفاه - امید به زندگی یا متوسط طول عمر - سواد و آموزش

ص ۴۹

۸) **از نظر شاخص توسعه ی انسانی، کشورها به چهار گروه تقسیم شده اند آنها را نام ببرید .**
توسعه ی انسانی خیلی بالا - توسعه ی انسانی بالا - توسعه ی انسانی متوسط - توسعه ی انسانی پایین

نکته: کشور ایران در گروه کشورهای با شاخص توسعه انسانی بالا قرار دارد

ص ۵۰

۹) **عامل میزان درآمد و رفاه چه جنبه ای دارد و به چه معناست؟** این عامل جنبه ی اقتصادی دارد و به معنای سطح مطلوب زندگی و رفاه اجتماعی است. منظور از آن، این است که اعضای یک جامعه به چه میزان از درآمد کافی و شغل مناسب و قدرت خرید برخوردارند و به کالاها و خدمات مورد نیاز چون مسکن، پوشاک، غذا، آموزش، تفریح و فراغت و وسایل زندگی مناسب دسترسی دارند

نکته: تخمین زده می شود که مالکیت ۸۰ درصد درآمد جهان در دست ۲۰ درصد از ساکنان آن است.

۱۰) **چه کشورهایی از رفاه و سطح زندگی خوبی برخوردارند و در چه کشورهایی مردم با فقر و کمبود امکانات زندگی مواجه اند؟** اکثر ساکنان کشورهای با درآمد بالا در کشورهای آمریکای شمالی و اروپای غربی از رفاه و سطح زندگی خوبی برخوردارند در حالی که در برخی کشورهای قاره آسیا، آفریقا و آمریکای لاتین بخشی از مردم با فقر و کمبود امکانات زندگی مواجه اند

نکته: کشور هایی در جهان وجود دارند که تعداد زیادی از مردم آنها در فقر مطلق زندگی می کنند و به ویژه با مشکل گرسنگی و دسترسی نداشتن به غذا مواجه اند

۱۱) **چه کشورهایی در نیمه ی دوم قرن بیستم رشد اقتصادی سریعی داشته اند و توانسته اند**

جایگاه مهمی در اقتصاد جهانی به دست آوردند؟ ژاپن، چین و برخی کشورهای آسیای جنوب شرقی چون سنگاپور ، هنگ کنگ ، کره ی جنوبی و مالزی.

نکته: بعضی از کشور ها نیز به دلایل مختلفی مانند بحران های سیاسی یا جنگ تحمیل شده به آنها، نه تنها رشد اقتصادی مطلوبی نداشته اند بلکه تولید و درآمد در آنها حتی کاهش یافته است؛ مانند سوریه و عراق .

نکته: در برخی کشورها نیز ارقام بالای درآمد به دلیل وجود ذخایر نفت و گاز حاصل از فروش نفت است.

ص ۵۲

۱۲) **امید به زندگی یا متوسط طول عمر در یک کشور یعنی چه؟** امید به زندگی یا متوسط طول عمر در یک کشور یعنی تعداد سال هایی که انتظار می رود کودکی که در آن کشور به دنیا آمده است، عمر کند و زنده بماند.

نکته: میزان طول عمر یا امید به زندگی در یک جامعه نشان دهنده ی وضعیت سلامت و بهداشت در آن جامعه است.

۱۳) **در چه کشورهایی متوسط طول عمر بیشتر است؟** در کشورهایی که مردم در محیطی پاک و بدون آلودگی زندگی می کنند ، به غذای کافی و آب سالم دسترسی دارند و در صورت بیماری یا روبه رو شدن با حوادث ، از امکانات درمانی و مراقبت های پزشکی پیشرفته برخوردارند ، متوسط طول عمر بیشتر است

۱۴) **در چه کشورهایی امید به زندگی یا متوسط طول عمر پایین است؟** در کشورهایی که مردم دسترسی کافی به غذا یا آب آشامیدنی سالم ندارند و با کمبود پزشک و دارو و امکانات درمانی مواجه اند و همچنین در کشورهایی که گرسنگی و سوء تغذیه وجود دارد ، امید به زندگی یا متوسط طول عمر پایین است

۱۵) برای پی بردن به وضع آموزش در کشورها چه معیارهایی را در نظر می گیرند؟ میزان با سوادی بزرگسالان - میانگین سال های تحصیل در یک کشور - تعداد معلم به ازای دانش آموز.

۱۶) منظور از میانگین سال های تحصیل چیست؟ متوسط تعداد سال هایی است که دانش آموزان یک کشور در مدرسه حضور پیدا کرده و تحصیل کرده اند

موفق باشید - حسین پور - دبیر مطالعات اجتماعی

سوالات درس نه مطالعات اجتماعی نهم

ص ۵۶

۱) **اوضاع سیاسی ایران هنگام تأسیس حکومت صفوی چگونه بود؟** کشور ما حکومت واحد و قدرتمندی نداشت و دچار تفرقه و تجزیه شده بود- حاکمان بخش های مختلف ایران با هم در جنگ بودند - امنیت و آرامش شهرها و روستاها از بین رفته و امور کشور مختل شده بود - در همسایگی ایران حکومت هایی وجود داشتند که در فکر گسترش قلمرو خود بودند

۲) **همزمان با حکومت صفویان کدام حکومت های همسایه در فکر گسترش قلمرو خود بودند؟** امپراتوری عثمانی که با حمله های پیاپی به سرزمین های همجوار ، بر قلمرو خود می افزود . سلطان عثمانی خود را خلیفه ی مسلمانان می دانست و به ایران نیز طمع داشت . درشمال شرق ایران (ماورالنهر) ، ازبک ها قدرت گرفته بودند و به مرزهای ایران می تاختند

۳) **شیخ صفی الدین اردبیلی که بود؟** شیخ صفی الدین اردبیلی از مشایخ معروف زمان خود بود که مذهب شیعه داشت. و خانقاه او در اردبیل مورد توجه مردم و حاکمان محلی بود

۴) **مهم ترین طرفداران خاندان شیخ صفی چه کسانی بودند؟** در نتیجه فعالیت فرزندان شیخ صفی، ایل های مختلف ترک که ساکن مناطق شمال و شمال غربی ایران بودند، به مذهب شیعه گرویدند و مهمترین طرفداران خاندان شیخ صفی شدند. این ایل ها به قزلباش معروف بودند

ص ۵۷

۵) **شاه اسماعیل صفوی چگونه خود را شاه ایران خواند؟** اسماعیل صفوی به کمک نیروی نظامی قزلباش ها، نخست برخی حکومت های محلی در شمال غربی را شکست داد و پس از تسلط یافتن بر تبریز، خود را شاه ایران خواند

۶) اقدامات شاه اسماعیل صفوی را بنویسید (با تأسیس حکومت صفوی، چه تغییرات مهم سیاسی، اجتماعی و مذهبی در ایران ایجاد شد)؟ رسمی کردن مذهب شیعه - از میان برداشتن حاکمان مناطق مختلف - شکست اُزبک ها در خراسان - مسلط شدن بر سراسر ایران

نکته: در نتیجه ی موفقیت‌های سیاسی و نظامی شاه اسماعیل، حکومت کشور ما یکپارچه، مستقل و نیرومند شد؛ به طوری که قلمرو آن به حدود قلمرو دوره ساسانیان رسید. حکومت صفوی همچنین همه اقوام ایرانی را زیر حاکمیت خود گرفت و موجب همبستگی و اتحاد بیشتر ایرانیان شد

ص ۵۸

نکته: اُزبک ها در شرق و عثمانی ها در غرب مهم ترین دشمنان صفوی ها بودند

۷) چرا سلطان عثمانی در زمان شاه اسماعیل به ایران حمله کرد؟ سلطان عثمانی از شکل

گیری سلسله ی قدرتمند، مستقل و شیعه مذهب صفویه ناخشنود بود

۸) درباره ی جنگ چالدران توضیح دهید و علت شکست ایران در این جنگ چه بود؟ در

جنگی که میان سپاهیان دو کشور ایران و عثمانی در چالدران (نزدیکی شهر خوی امروزی)

رخ داد، شاه اسماعیل و سربازانش شجاعت زیادی نشان دادند اما سپاه عثمانی به کمک

سلاح های آتشین مانند توپ و تفنگ که سپاه ایران از آنها بی بهره بود پیروز شد

نکته: پس از جنگ چالدران، تبریز به اشغال عثمانی ها در آمد اما مقاومت و مبارزه ی مردم

آنها را وادار به عقب نشینی کرد.

۹) پس از شاه اسماعیل چه کسی به حکومت رسید؟ و چه کرد؟ پسرش تهماسب به حکومت

رسید. او با سر و سامان دادن به اوضاع داخلی و دفع حمله های اُزبکان و دولت عثمانی،

موفق شد حکومت صفوی را تثبیت و تحکیم کند

۱۰) شاه تهماسب پایتخت را به کجا منتقل کرد؟ چرا؟ شاه تهماسب پایتخت را از تبریز به

قزوین انتقال داد؛ زیرا تبریز همواره در معرض هجوم سپاه عثمانی بود.

نکته: شاه عباس اول (پنجمین شاه صفوی) حکومت صفوی را به اوج قدرت رساند

۱۱) شاه عباس اول پس از به قدرت رسیدن چه کرد؟ او ازبک ها و عثمانیان را شکست داد و تا پشت مرزهای ایران عقب راند. همچنین پایتخت را از قزوین به اصفهان در مرکز ایران منتقل کرد و برای آبادانی آن بسیار کوشید.

ص ۵۹

۱۲) چه عواملی موجب شد سلسله ی صفوی پس از شاه عباس اول از داشتن پادشاهی لایق و توانمند محروم بماند؟ سیاست کشتن و کور کردن شاهزادگان و جلوگیری از حکومت آنها بر ولایت ها، باعث شد تا آنان شیوه ی کشورداری را نیاموزند

۱۳) چرا پس از شاه عباس اول امور حکومت مختل شد و هرج و مرج کشور را فرا گرفت؟ در نتیجه ی ضعف و بی لیاقتی شاهان، مقام های کشوری و لشکری دچار اختلاف و درگیری شدند و از انجام دادن مسئولیتهای مهم خود بازماندند.

۱۴) حکومت صفوی چگونه سقوط کرد؟ گروهی از افغان ها در قندهار سر به شورش برداشتند و پس از پیروزی بر حاکم آن ولایت، به سوی اصفهان حرکت کردند. سلطان حسین صفوی که در اواخر حکومتش به ضعف و سستی گرایید، نتوانست در مقابل گروه مهاجم خارجی مقابله کند. پس از چند ماه محاصره، به ناچار تسلیم شد و به این ترتیب، محمود افغان، سردسته ی شورشیان، بر پایتخت و قسمت هایی از ایران مسلط شد.

۱۵) (فعالیت ۳) کدام شهرها پایتخت صفویان بودند؟ تبریز - قزوین - اصفهان

۱۶) (فعالیت ۳) علت تغییر پایتخت صفویان را توضیح دهید؟ تغییر پایتخت از شهر تبریز به قزوین: زیرا تبریز همواره در معرض هجوم سپاه عثمانی بود - تغییر پایتخت از قزوین به اصفهان: اصفهان دارای مرکزیت جغرافیایی در ایران بود همچنین در مسیر راههای بزرگ بازرگانی قدیم قرار داشت

۱۷) (فعالیت ۴) دلایل سیاسی و نظامی ضعف و فروپاشی حکومت صفوی چه بود؟ ضعف و بی لیاقتی شاهان پس از شاه عباس - اختلاف و درگیری بین مقام های کشوری و لشکری - دخالت درباریان سودجو در امور کشور - دور نگه داشتن و عدم تربیت صحیح شاهزادگان - مالیات های سنگین

۱۸) در رأس حکومت صفوی چه کسی قرار داشت؟ چه قدرت و اختیاراتی داشت؟ شاه - شاهان صفوی اختیارات زیادی داشتند و با استبداد بر کشور حکومت می کردند. همه ی مقامهای کشوری و لشکری مطیع فرمان شاه بودند و اجازه نداشتند مخالف خواست و اراده ی او عمل کنند.

۱۹) در حکومت صفوی بعد از شاه چه مقامی قرار داشت؟ چه جایگاه و قدرت و اختیاری داشت؟ بعد از شاه، وزیر بزرگ قرار داشت که به او اعتمادالدوله نیز می گفتند. او مسئول امور اداری و مالی کشور بود اما در مقابل شاه قدرت و اختیار چندانی نداشت

۲۰) در دوره ی صفوی فرماندهان نظامی چه جایگاه و مسئولیتی داشتند؟ علاوه بر فرماندهی سپاه ، معمولاً حاکم ولایت های مهم نیز بودند

ص ۶۰

نکته: تا زمان شاه عباس اول، سران ایل قزلباش حاکم ولایت های مختلف ایران بودند.

۲۱) شاه عباس اول برای تقویت حکومت مرکزی چه کرد؟ برای تقویت حکومت مرکزی و جلوگیری از نافرمانی و بی نظمی سران ایل های قزلباش ، حکومت ولایت ها را از آنان گرفت و به افرادی غیر از قزلباش ها سپرد . همچنین در کنار سپاه قزلباش ، سپاه جدیدی از افراد غیر قزلباش تشکیل داد و با کمک گرفتن از اروپاییان ، این سپاه را به تفنگ و توپ مجهز کرد

۲۲) (فعالیت ۵) آثار و نتایج اقدام های اداری و نظامی شاه عباس اول را توضیح دهید؟ واگذاری حکومت ولایت ها به افرادی غیر از قزلباش ها - در کنار سپاه قزلباش ، سپاه جدیدی از افرادی غیر قزلباش تشکیل داد - مجهز شدن سپاه ایران به توپ و تفنگ به کمک اروپاییان

نکته: هم زمان با به قدرت رسیدن سلسله ی صفوی، کشورهای اروپایی، قرون وسطا یا عصر تاریکی در اروپا را پشت سر گذاشته و وارد قرون جدید شده بودند

۲۳) قرون جدید به چه دورانی گفته می شود؟ قرن های شانزدهم تا نوزدهم میلادی را در تاریخ اروپا قرون جدید می نامند .

نکته: اروپاییان با ساختن کشتی های بزرگ و مجهز به توپ های جنگی، ملت های دیگر و سرزمین های آنها را غارت کردند و بخش های وسیعی از قاره های آمریکا، آفریقا و آسیا را مستعمره ی خود کردند.

۲۴) **پیش گامان استعمار در اروپا چه کشورهایی بودند؟** پرتغال - اسپانیا - انگلستان - فرانسه

۲۵) **در آستانه ی تأسیس سلسله ی صفوی پرتغالی ها چه کردند؟ و چرا شاه اسماعیل نتوانست در مقابل آنها کاری از پیش ببرد؟** پرتغالی ها جزایر و سواحل جنوبی ایران را تصرف کرده و تجارت خلیج فارس و دریای عمان را در اختیار گرفته بودند . شاه اسماعیل صفوی به دلیل نداشتن کشتی جنگی نتوانست در برابر پرتغالی ها کاری از پیش ببرد.

۲۶) **شاه عباس اول چگونه نتوانست پرتغالی ها را از ایران بیرون براند؟** شاه عباس اول از رقابت انگلیسی ها و پرتغالی ها استفاده کرد و به کمک کشتی های جنگی انگلستان ، پرتغالی ها را از سواحل و جزایر ایران بیرون راند

ص ۶۱

۲۷) **در دوره ی صفوی رابطه ی ایران و کشورهای اروپایی چگونه بود؟** در آن زمان اروپاییان شرکتهای بزرگ تجاری تأسیس کرده بودند و می خواستند که روابط تجاری خود را با دیگر کشورها مخصوصاً ایران افزایش دهند و در این مسیر به رقابت می پرداختند. به همین دلیل، نمایندگانی را برای عقد قراردادهای بازرگانی به کشور ما فرستادند

موفق باشید - حسین پور - دبیر مطالعات اجتماعی

سوالات درس ده مطالعات اجتماعی نهم

ص ۶۲

- (۱) چرا در دوران صفویه شرایط مناسبی برای رونق زندگی اجتماعی و اقتصادی پدید آمد؟
وجود حکومت مرکزی نیرومند - برقراری نظم و امنیت در سراسر کشور
- (۲) بیشترین ساکنان ایران در دوره صفوی به ترتیب چه کسانی بودند؟ و به چه کارهایی اشتغال داشتند؟ روستاییان و کوچ نشینان به ترتیب بیشترین ساکنان ایران را تشکیل می دادند. آنها به کشاورزی، دامداری و صنایع دستی اشتغال داشتند.
- (۳) به عقیده ی جهانگردان اروپایی از جمله شاردن وضع زندگی دهقانان ایرانی در مقایسه با دهقانان اروپایی چگونه بود؟ وضع زندگی دهقانان ایرانی در دوره ی صفویه به مراتب بهتر از وضع دهقانان در مناطق حاصلخیز اروپا بوده است

- نکته:** در دوره ی صفوی، حدود ۱۰ تا ۱۵ درصد ایرانیان در شهرها زندگی میکردند
- (۴) بیشتر شهرنشینان در دوره صفوی چه کسانی بودند؟ شهرنشینان بیشتر مقام های حکومتی، نظامیان، روحانیون، بازرگانان، پیشه وران و صنعتگران بودند

ص ۶۳

- (۵) کدام محصولات ایران در دوره صفوی به کشورهای همسایه و برخی کشورهای اروپایی صادر می شد؟ خشکبار، پارچه های مخملی، ابریشمی و حریر و قالی های نفیس
- نکته:** در دوره ی صفوی صنعت بافندگی یکی از صنایع پررونق ایران بود که در کنار رونق صنعت ابریشم در دوره ی صفوی شکل گرفت و با صنعت نساجی اروپا رقابت می کرد
- (۶) در دوره شاه عباس اول، کارگاه های بافندگی در چه شهرهایی وجود داشت؟ اصفهان، کاشان، یزد، مشهد، استرآباد (گرگان)، گیلان
- نکته:** شاه و اعضای خاندان او مالک بیشتر کارگاه های بافندگی بودند.

۷) در دوره ی صفوی صنعتگران ایرانی در چه صنایعی پیشرفت کرده بودند؟ در صنایع کاشی، چینی، چرم، جواهر، رنگ، صابون و جنگ افزارهای سنتی از قبیل شمشیر و کمان

۸) در عصر صفوی به چه دلایلی تجارت داخلی و خارجی پر رونق بود؟ (سه عامل گسترش تجارت در عصر صفوی را بیان کنید) یکپارچه بودن سرزمین ایران و وجود نظم و امنیت در سراسر کشور - ایجاد راه ها و کاروانسراها - ساخته شدن بازارهای بزرگ

نکته: در دوره صفوی بازارهای بزرگی در شهرها ساخته شد که یکی از باشکوه ترین آنها، بازار قیصریه اصفهان در شمال میدان نقش جهان بود

۹) سه منبع عمده درآمد حکومت صفوی را ذکر کنید؟ مالیات از کشاورزان و دامداران - عوارض از کاروان های تجاری - صادرات ابریشم

نکته: صادرات ابریشم که پرسودترین کالای صادراتی بود، در انحصار شاه عباس قرار داشت.

۱۰) صفویان برای رشد علم و گسترش تعلیم و تربیت چه اقداماتی انجام دادند؟ پادشاهان، مقام های کشوری و لشکری و دیگر بزرگان، مدرسه ها و کتابخانه های عظیمی به ویژه در پایتخت های صفوی ساختند و اموال و املاک بسیاری را وقف آنها کردند.

۱۱) در دوره ی صفویه کدام علوم مورد توجه قرار گرفتند؟ در آن زمان، به علوم و معارف دینی مانند تفسیر، فقه و حدیث بسیار توجه می شد. دیگر شاخه های علوم مانند طبیعیات (علوم تجربی)، ریاضیات، ادبیات، فلسفه، طب و نجوم نیز در مراکز علمی تدریس می شدند

۱۲) چند نفر از فیلسوفان و عالمان بزرگ دوره ی صفوی را نام ببرید. میرداماد، ملاصدرا، شیخ بهایی و علامه محمدباقر مجلسی

۱۳) چرا در دوره صفوی شعر و ادب فارسی پر رونق نبود؟ به سبب کم توجهی پادشاهان به شاعران.

نکته: سبک هندی و شاعران بزرگی مانند صائب تبریزی و بیدل، متعلق به دوره ی صفویه هستند

نکته: در دوره صفوی ، علم تاریخ، مورد توجه قرار داشت و افراد زیادی به ثبت و نگارش وقایع تاریخی می پرداختند

ص ۶۲

۱۴) در دوره صفوی هنرمندان بزرگی در چه رشته های هنری شهرت یافتند؟ معماری،

نقاشی، خوشنویسی، کتاب آرایی و خاتم کاری

۱۵) در دوره ی صفوی مردم چه جشن هایی را گرامی می داشتند؟ علاوه بر نوروز و دیگر

جشن های باستانی ، اعیاد اسلامی مانند قربان ، فطر و غدیر را نیز گرامی می داشتند

۱۶) در دوره صفوی آیین سوگواری امام حسین (ع) به چه شیوه هایی برگزار می شد؟ به

شیوه ی روضه خوانی ، نوحه سرایی ، مرثیه خوانی ، سینه زنی و تعزیه برگزار می شد

۱۷) برپایی جشن ها و آیین ها در دوره صفوی چه تأثیری داشت؟ تأثیر مهمی در افزایش

همدلی و هم بستگی مردم داشت

موفق باشید - حسین پور - دبیر مطالعات اجتماعی

سوالات درس یازده مطالعات اجتماعی نهم

ص ۲۰

۱) **با تسلط افغان ها و قتل شاه سلطان حسین ، اوضاع ایران چگونه شد؟** ایران گرفتار تجزیه و تفرقه شد. افغان ها توان حکومت بر سراسر ایران را نداشتند. به همین دلیل، در گوشه و کنار کشور افرادی مدعی حکومت شدند. روسیه و عثمانی نیز با استفاده از آشفتگی اوضاع، قسمت هایی از شمال و غرب ایران را اشغال کردند.

۲) **نادر که بود و چگونه سلسله ی افشاریه را پایه گذاری کرد؟** نادر که سرداری از ایل افشار بود با سپاهیان، نخست مهاجمان افغان را سرکوب و تار و مار کرد و سپس نیروهای روسیه و عثمانی را از ایران بیرون راند. نادر پس از این پیروزی ها، بر تخت شاهی نشست. بدین ترتیب، سلسله ی افشاریه پایه گذاری شد.

نکته: دوره ی پادشاهی نادر دوازده سال طول کشید

۳) **بیشتر دوره ی پادشاهی نادر چگونه گذشت؟** بیشتر دوره ی دوازده ساله ی پادشاهی نادر به نبرد با بیگانگان و فرو نشاندن شورش های داخلی گذشت

۴) **چرا نادر به هندوستان لشکر کشید؟** نادرشاه در تعقیب گروهی از افغان های شورشی که به هندوستان گریخته بودند ، به آن کشور لشکر کشید . او تا دهلی پیش رفت و با غنیمت های بسیار به کشور بازگشت

۵) **چرا نادرشاه برای تأسیس نیروی دریایی ایران در خلیج فارس تلاش کرد و نتیجه چه شد؟** وی از موقعیت حساس خلیج فارس و اهمیت نیروی دریایی آگاه بود؛ ازاین رو، برای تأسیس نیروی دریایی ایران در خلیج فارس، کارهایی انجام داد اما این کارها با مرگ او متوقف شد

ص ۲۱

۶) **نادرشاه توسط چه کسانی به قتل رسید؟ چرا؟** در سال های پایانی حکومت نادر، نافرمانی ها و شورش های پیاپی تأثیر روانی نامطلوبی بر او گذاشت. او که به اطرافیان و سرداران خود

بدگمان شده بود، به رفتارهای خشونت آمیز و بی رحمانه روی آورد. در نتیجه، فرماندهان سپاه نادرشاه که از جان خود می ترسیدند، او را به قتل رساندند.

نکته: به دنبال قتل نادرشاه، ایران بار دیگر به صحنه ی جنگ حاکمان محلی و سران ایل ها تبدیل شد. سرانجام، کریم خان از ایل زندیه، با پیروزی بر دیگر مدعیان حکومت، برای مدتی به درگیری ها و نزاع های داخلی پایان بخشید

نکته: کریم خان حکومتِ بخش بزرگی از ایران به جز خراسان را به دست گرفت و سلسله ی زندیه را بنیان گذاشت.

۷) **کریم خان به جای عنوان شاه چه لقبی را برگزید؟ معنای آن را بنویسد.** کریم خان به

جای عنوان شاه، لقب وکیل الرعایا، یعنی نماینده ی مردم، را برای خود برگزید

۸) **شیوه ی حکومتی کریم خان زند چگونه بود؟** او به رفاه عمومی مردم توجه می کرد و به

صلح، آسایش و آرامش آنها اهمیت می داد و می کوشید از بروز نا امنی و شورش های داخلی جلوگیری کند

ص ۲۲

۹) **دوران فرمانروایی کریم خان چند سال طول کشید و اوضاع کشور در دوران کریم خان**

زند چگونه بود؟ دوران فرمانروایی کریم خان سی سال طول کشید. در این دوران ثبات و آرامش نسبی در سراسر کشور به وجود آمد و در نتیجه اوضاع اجتماعی و اقتصادی بهتر شد

۱۰) **پایتخت حکومت زندیه کدام شهر بود؟ چند نمونه از بناهای مهم دوره زندیه در این شهر**

را نام ببرید؟ شهر شراز - بازار وکیل - مسجد وکیل - حمام وکیل - ارگ کریم خان

۱۱) **قدرت گرفتن خاندان زند در ایران مصادف و همزمان با چه اتفاق مهمی در هندوستان**

بود و این اتفاق چه تاثیری داشت؟ مصادف با تسلط انگلستان بر هندوستان بود. این اتفاق سبب شد انگلیسی ها بتوانند بر اقیانوس هند و دریاهای جنوبی ایران دسترسی بیشتری داشته باشند. به این ترتیب نفوذ تجاری آنها در ایران بیشتر شد.

نکته: ایل قاجار یکی از ایل های ترک تبار ایران بود

۱۲) آقا محمد خان که بود و چه کرد؟ پسر یکی از روسای ایل قاجار ، پس از مرگ کریم خان تلاش برای رسیدن به حکومت را آغاز کرد . او پس از مدتی جنگ و گریز ، لطفعلی خان ، آخرین فرمانروای زندیه را شکست داد و به قتل رساند . آقامحمدخان با لشکرکشی های پیاپی بر سراسر ایران مسلط شد و حکومت قاجار را بنیان گذاشت

نکته: آقا محمد خان مردم کرمان را به دلیل پناه دادن به لطفعلی خان ، بی رحمانه مجازات کرد

نکته: آقا محمد خان تهران را به پایتختی خود انتخاب کرد

۱۳) **(فعالیت ۲) شیوه ی به قدرت رسیدن سلسله های افشاریه و زندیه و قاجاریه چه شباهتی به هم دارند؟** هر سه با جنگ به قدرت رسیدند - هر سه ساختار ایلیاتی داشتند - هر سه زمانی به قدرت رسیدند که ناآرامی ایجاد شده بود - هر سه تقریبا سیطره ی یک قبیله بر کل کشور بود - افشار ، زند ، قاجار هر سه باعث باعث یکپارچگی کشور و ایجاد حکومت نیرومند در کشور شدند.

۱۴) **(فعالیت ۳) به نظر شما، آقا محمدخان در انتخاب تهران به عنوان پایتخت به چه نکته هایی توجه داشته است؟** به لحاظ موقعیت جغرافیایی و امکان تسلط بهتر بر ایران و فاصله ی مناسب با مرزهای آن زمان ایران و نزدیکی به محل زندگی ایل قاجار

ص ۲۳

نکته: آقامحمدخان مردی تندخو و بی رحم بود و سرانجام به دست خدمتکارانش کشته شد . پس از او برادرزاده اش فتحعلی شاه، به قدرت رسید

۱۵) **دوره ی حکومت فتحعلی شاه همزمان با آغاز نفوذ و دخالت کدام کشورها در ایران بود؟**
روسیه - انگلستان - فرانسه

۱۶) **چرا در فاصله ی سقوط صفویه تا روی کار آمدن قاجاریه اوضاع کشورهای اروپایی تغییر کرده بود؟** یکی از دلایل عمده ی این تغییر ، انقلاب صنعتی بود که از انگلستان آغاز شد و در دیگر کشورهای اروپایی گسترش یافت

۱۷) چه عواملی به شکل گیری انقلاب صنعتی در اروپا، کمک کرد؟ سرازیر شدن ثروت افسانه ای سرزمین های استعمار شده مانند هند و قاره آمریکا توسط اروپاییان و همچنین نظام گسترده برده داری آفریقاییان و تجارت پرسود آن

۱۸) انقلاب صنعتی چه نتایجی به دنبال داشت؟ در نتیجه ی این انقلاب ، نیروی ماشین و ابزارهای صنعتی جای نیروی انسان و ابزارهای دستی را در تولید گرفت . از این رو سرعت و میزان تولید افزایش یافت . انقلاب صنعتی موجب افزایش قدرت اقتصادی، نظامی و سیاسی کشورهای اروپایی شد و توجه آنها را به کشورهایی که نیروی کار انسانی، مواد اولیه یا بازار مصرف مناسبی داشتند ، جلب کرد

ص ۲۴

۱۹) روسیه توسط چه کسی و چگونه به کشوری قدرتمند و استعمارگر تبدیل شد؟ روسیه تا پیش از فرمانروایی پتر کبیر کشوری ضعیف و عقب مانده بود اما در نتیجه ی برنامه ها و فعالیت های او به کشوری قدرتمند و استعمارگر تبدیل شد

۲۰) یکی از اهداف استعماری دولت روسیه چه بود؟ رسیدن به آبهای خلیج فارس و اقیانوس هند بود

۲۱) جنگ بین ایران و روسیه در زمان فتحعلی شاه را توضیح دهید؟ در زمان فتحعلی شاه روسیه با ارتشی مجهز به سلاح های جدید و آشنا با فنون جنگی تازه به قلمرو ایران در قفقاز حمله کرد . سپاه ایران که از جنگاوران ایل های مختلف تشکیل شده بود با سلاح های ابتدایی به مقابله با نیروهای متجاوز روس پرداخت . سرانجام پس از ده سال جنگ نابرابر، روسیه پیروز شد

۲۲) عهدنامه ی گلستان بین چه دولت هایی بسته شد و شامل چه مواردی بود؟ بین ایران و روسیه – به موجب این عهدنامه ، ایالت های گرجستان و داغستان و شهرهای باکو و گنجه از حاکمیت ایران خارج شد و تحت حاکمیت روسیه قرار گرفتند

۲۳) پس از انعقاد عهدنامه ی گلستان مردم ایران چه کردند؟ مردم ایران که از عهدنامه ی گلستان ناخشنود بودند ، با فتوای علما برای آزاد کردن سرزمین های اشغالی بسیج شدند . سپاه ایران به سرعت مناطق اشغال شده را آزاد کرد . روسیه با تمام قوا و تجهیزات خود وارد جنگ شد و سپاه ایران را شکست داد

نکته: عهدنامه ی ترکمان چای ننگین تر از قرارداد گلستان بود

۲۴) **عهدنامه ی ترکمان چای بین چه دولت هایی بسته شد و شامل چه مواردی بود؟** بین ایران و روسیه بر اساس این قرارداد، سرزمین های ایرانی شمال رود ارس به تصرف روسیه درآمد و همچون معاهده ی گلستان، ایران از داشتن کشتی جنگی در دریای مازندران محروم گردید و مجبور به پرداخت غرامت شد.

۲۵) **شکست ایران و معاهدات خسارت بار گلستان و ترکمانچای تحت تأثیر چه علل و عواملی رخ داد؟** ضعف در فرماندهی و بخشی از لشکر، خیانت برخی از درباریان، انزوای برخی شخصیت های کارآمد مانند قائم مقام، فریب کاری روس ها و میانجیگری خائنه ی انگلیس.

نکته: در اوایل دوره ی قاجار، مهم ترین مستعمره ی انگلستان یعنی هندوستان، با ایران همسایه بود

۲۶) **یکی از هدف های اصلی انگلستان از برقراری ارتباط با حکومت قاجار چه بود؟** این بود که نگذارد کشورهای رقیب از طریق ایران به هندوستان دسترسی پیدا کنند

۲۷) **در عهد نامه های دوره فتحعلی شاه بین ایران و انگلستان طرفین چه تعهداتی نسبت به هم داشتند؟** حکومت قاجار تعهد کرد که به هیچ کشوری اجازه ندهد از خاک ایران به هندوستان لشکرکشی کند. در عوض انگلیسی ها نیز متعهد شدند که در صورت حمله ی کشورهای دیگر به ایران، به حکومت قاجار کمک های مالی و نظامی کنند

نکته: انگلستان در طول جنگ های روسیه با ایران، به تعهدات خود عمل نکرد

۲۸) **انگلستان در دوران محمدشاه و ناصرالدین شاه چه کرد؟** با لشکرکشی به خلیج فارس و حمله به جزایر و بنادر ایران، حکومت قاجار را مجبور کرد که به جدایی افغانستان از ایران رضایت دهد. انگلیسی ها ناصرالدین شاه را نیز وادار کردند که با جدایی قسمت شرقی سیستان و بلوچستان از ایران موافقت کند. علاوه بر اینها، تعدادی از جزایر ایرانی خلیج فارس را اشغال و به پایگاه نظامی خود تبدیل کردند.

۲۹) **(فعالیت ۵) هدف دولت انگلستان از جدا کردن افغانستان و بخش شرقی سیستان و بلوچستان از ایران چه بود؟** چون هند مستعمره انگلیس بود و ممکن بود روسیه از طریق افغانستان به هند

راه پیدا کند همچنین سیستان و بلوچستان به عنوان کمر بند دفاعی جنوب غربی هند محسوب
می شد

موفق باشید - حسین پور - دبیر مطالعات اجتماعی

سوالات درس دوازده مطالعات اجتماعی نهم

ص ۲۶

۱) شکست های نظامی و سیاسی از روسیه و انگلستان در دوره قاجار چه نتیجه ای داشت؟
ایرانیان را بیش از پیش متوجه ارزش علم کرد و توانمندی های صنعتی اروپاییان را آشکار ساخت

نکته: عباس میرزا، ولیعهد فتحعلی شاه و فرمانده لشکر ایران در جریان جنگ با روسیه، متوجه تأثیر علم و صنعت بر پیشرفت های نظامی آن کشور و دیگر کشورهای اروپایی شد.

۲) چرا عباس میرزا به فکر نوسازی و اصلاح کشور افتاد؟ عباس میرزا یکی از نقاط قوت روس ها را در جنگ، برخورداری آنها از دانش و تجهیزات پیشرفته نظامی می دانست. او به این نتیجه رسید که تا تغییراتی در جهت پیشرفت های علمی و صنعتی در ایران ایجاد نشود، تعداد زیاد سپاهیان ایران و دلاوری و فداکاری های آنها، برای پیروزی کافی نیست.

۳) عباس میرزا برای نوسازی و اصلاح ایران چه کارهایی انجام داد؟ (اقدامات عباس میرزا)؟
- فرستادن افرادی به انگلستان برای فراگیری علوم و فنون جدید - برای آگاهی از اوضاع کشورهای اروپایی، دستور داد کتاب هایی را درموضوع تاریخ آن کشورها به فارسی ترجمه کنند

نکته: عباس میرزا در آستانه لشکرکشی برای دفاع از هرات که به اشغال انگلیس متجاوز در آمده بود، به طرز مشکوکی، از دنیا رفت و فتحعلی شاه، پسر عباس میرزا، محمد میرزا را به ولیعهدی برگزید

ص ۲۷

نکته: ناصرالدین شاه در ابتدای سلطنتش، امیرکبیر را به صدراعظمی منصوب کرد و در اداره ی کشور به او اختیار کامل داد

۴) در زمان صدراعظمی امیرکبیر حکومت قاجار با چه مشکلاتی روبه رو بود؟ مشکلات بزرگی از قبیل شورش در ایالت ها، دخالت های خارجی، بی نظمی و اختلال امور کشوری و لشکری و خالی بودن خزانه

۵) امیرکبیر برای نوسازی و اصلاح ایران چه کارهایی انجام داد؟ (اقدامات امیرکبیر)؛ امیرکبیر پس از برقرار کردن امنیت و آرامش، اقداماتی را برای نوسازی تشکیلات حکومتی و مبارزه با مفاسد اداری و اقتصادی آغاز کرد. او در سیاست خارجی، توجه ویژه ای به حفظ استقلال کشور داشت و درصدد قطع نفوذ روسیه و انگلستان در ایران بود. یکی از اقدامات امیرکبیر، تأسیس مدرسه ی دارالفنون بود

۶) چرا امیرکبیر تصمیم به تأسیس مدرسه ی دارالفنون گرفت و برای این کار چه کرد؟ او که فرستادن دانشجو به اروپا را کافی نمی دانست، تصمیم گرفت مدرسه ای به سبک مدرسه های جدید در ایران تأسیس کند تا تعداد بیشتری از ایرانیان علوم و فنون جدید را بیاموزند. او همچنین معلمانی را از کشورهای جز روسیه و انگلیس استعمارگر (مثلاً از اتریش) برای تدریس در مدرسه ی دارالفنون استخدام کرد.

نکته: سرانجام، ناصرالدین شاه تحت تأثیر برخی توطئه چینی ها، دستور قتل امیرکبیر را داد و ایران را از خدمات ارزشمند او محروم کرد.

ص ۲۹

نکته: ایران مهد برخی مراکز علمی بزرگ (همچون نظامیه ها و دانشگاه های مشهور مانند جندی شاپور) در طول تاریخ بوده است

۷) یکی از عوامل رشد علمی و صنعتی اروپایی ها پس از قرن ۱۵ میلادی چه بود؟ علوم و فنون متعددی مخصوصاً در زمان اوج تمدن اسلامی، به دست مسلمانان ایرانی و غیرایرانی تولید شده است. آشنایی اروپاییان با این گنجینه تمدنی که غالباً به زبانهای فارسی یا عربی نگاشته شده بود یکی از عوامل رشد علمی و صنعتی آنها پس از قرن ۱۵ به شمار می رود

۸) ایران از چه دوره ای شاهد کندی و توقف رشد و نوآوریهای علمی بود؟ چرا؟ نگاه برخی حاکمان داخلی و روشنفکران به پیشرفتهای کشورهای اروپایی دوخته شده بود

۹) یکی از نتایج آشنایی ایرانیان با تمدن اروپایی در دوره قاجاریه چه بود؟ ایجاد مدرسه های جدید بود

۱۰) گسترش مدرسه های جدید به سبک اروپایی در دوره قاجار را توضیح دهید؟ برخی افراد مانند میرزا حسن رشدیه پس از آشنایی با پیشرفت های ایجاد شده در اروپا، تصمیم گرفتند تا مدارسی در ایران بر اساس روش های جدید تعلیم و تربیت عمومی، تأسیس کنند

ص ۸۰

۱۱) برخی از امتیازهای اقتصادی که انگلیس و روسیه در دوره ناصرالدین شاه به به آنها دست یافتند را بنویسید. تأسیس بانک، استخراج معادن نفت، بهره برداری از جنگل و شیلات در ایران

۱۲) نفوذ اقتصادی روسیه و انگلستان در دوره ی قاجار را توضیح دهید؟ در دوره ناصرالدین شاه روسیه و انگلستان به امتیازهای اقتصادی مهمی در ایران دست یافتند. صنعت و بازرگانی کشور ما با واگذاری این امتیاز ها آسیب های فراوانی دید. شرکت های بازرگانی خارجی در بیشتر شهرهای ایران شعبه هایی تأسیس کردند و به خرید و فروش مشغول شدند. این شرکت ها معمولاً کالاهای اروپایی را بدون پرداخت حقوق گمرکی و یا با حقوق گمرکی بسیار ناچیزی وارد کشور می کردند. تولیدکنندگان و بازرگانان ایرانی چون نمیتوانستند با این شرکتهای رقابت کنند، روز به روز ضعیف تر و دچار ورشکستگی شدند

نکته: جدول زیر مهم است.

امتیازهای واگذار شده به روس ها	امتیازهای واگذار شده به انگلیسی ها
۱- شیلات شمال	۱- احداث تلگراف
۲- بانک استقراضی روس	۲- رویتر: بهره برداری از جنگل ها و منابع و معادن ایران به جز طلا و نقره
۳- تشکیل نیروی قزاق	۳- کشتی رانی در کارون
۴- احداث راه شوسه بین انزلی و قزوین	۴- بخت آزمایی (لانیاری)
۵- قرارداد گمرکی	۵- تأسیس بانک شاهنشاهی
	۶- خرید و فروش انحصاری توتون و تنباکو
	۷- داری: استخراج معادن نفت

۱۳) چرا مردم با واگذاری امتیازهای اقتصادی به انگلیس و روسیه مخالفت کردند؟ مردم می دانستند واگذاری امتیازهای اقتصادی به روسیه و انگلستان موجب تسلط هرچه بیشتر بیگانگان بر منابع ثروت و بازار کشورشان می شود

نکته: نهضت تنباکو یکی از گسترده ترین جنبش های اجتماعی بود که در اعتراض به واگذاری امتیازهای اقتصادی به بیگانگان شکل گرفت.

۱۴) امتیاز توتون و تنباکو را توضیح دهید؟ در دوره ی ناصرالدین شاه، یک نفر انگلیسی قراردادی با ایران بست که براساس آن ایرانیان نمی توانستند محصول توتون و تنباکوی خود را به کسی غیر از او بفروشند.

نکته: در دوره ناصرالدین شاه توتون و تنباکو از عمده ترین محصولات کشاورزی ایران بود.

۱۵) نهضت تنباکو را توضیح دهید. مردم با آگاهی از نتایج زیان بار اقتصادی امتیاز تنباکو، شروع به اعتراض کردند. آیت الله میرزا حسن شیرازی، مرجع تقلید شیعیان در سامرا، استفاده از توتون و تنباکو را حرام اعلام کرد.

۱۶) سرانجام نهضت تنباکو چه شد؟ با اوج گرفتن نهضت، ناصرالدین شاه مجبور شد قرارداد را لغو کند.

۱۷) (فعالیت ۷-الف) دلیل اصلی شکل گیری نهضت تنباکو چه بود؟ اعتراض به واگذاری امتیازهای اقتصادی به بیگانگان و قیام علیه استبداد داخلی و استعمار خارجی

۱۸) (فعالیت ۷-ب) موفقیت نهضت تنباکو از نظر سیاسی و اجتماعی چه اهمیتی داشت؟
نهضت تنباکو نخستین حرکت جدی مردم ایران برای رهایی از نفوذ و سلطه ی خارجی و ایستادگی در برابر ستم داخلی بود و پیروزی آن حس اعتماد به نفس و روحیه ی مقاومت و مبارزه را در مردم تقویت کرد

موفق باشید - حسین پور - دبیر مطالعات اجتماعی